

บทที่ 1

การพัฒนาการศึกษาและวิจัยและการ แบบเรียนไทย

1. ความหมายและขอบเขตของคำว่า แบบเรียน

คำว่า “แบบเรียน หรือ ตำราเรียน” เป็นคำที่บัญญัติขึ้นใช้ในสมัยที่มีการจัดระบบการศึกษาแบบโรงเรียนใหม่อนชาวตะวันตก นำจะเริ่มนั้นใช้กันเมื่อพระบาทสมเด็จพระปุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เมื่อ พ.ศ. 2414⁽¹⁾ และในรัชสมัยเดียวกันนี้ได้มีการขยายการศึกษาระบบโรงเรียนออกมายังนักเรียนในพระบรมมหาราชวัง เพื่อให้บุตรหลานประชาชนได้ศึกษาตามระบบโรงเรียน เมื่อ ปี พ.ศ. 2427 ซึ่งเมื่อก่อนนั้นเด็กไทยได้ศึกษาเล่าเรียนจากวัดอันเป็นสำนักการศึกษาแบบดั้งเดิมของไทย การขยายโรงเรียนหลวงสำหรับรายภูมิในสมัยนั้นก็เพื่อที่จะฝึกฝนบุตรหลานเข้ารับราชการในหน่วยราชการที่กำลังขยายตัว ในราช พ.ศ. 2430 ทรงตั้งกรมศึกษาธิการมีหน้าที่จัดขยายการศึกษาระบบโรงเรียนสู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง และได้ปรับให้เป็นกระทรวงเมื่อ พ.ศ. 2435 พระบาทสมเด็จพระปุลจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 ได้ส่งเสริมทำนุบำรุงการศึกษาใหม่ (ระบบโรงเรียน) ให้แพร่ขยายทั่วไป ตามนโยบายที่เริ่มนั้นด้วยการให้การศึกษาแก่บรรดาเชื้อพระวงศ์ และบุตรหลานบุนนาครุ่นใหม่ ต่อมาได้ทรงประกาศตั้งโรงเรียนสำหรับบุตรชุนนางและขยายออกมายังบุตรหลานของประชาชนทั่วไป⁽²⁾

ในการจัดขยายการศึกษาระบบโรงเรียนนี้ กรมศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดแบบแผนตามระบบการศึกษาอย่างประเภทตะวันตก ทั้งหลักสูตรและตำราเรียนเริ่มนี้ความ

(1) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ 4 ได้จ้างแอนนา เลิฟโนเวนส์ เข้ามาสอนภาษาอังกฤษและวิทยาการแบบตะวันตก ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อ พ.ศ. 2405

(2) ดร.ซัลมอนน์ สมุทรณ์ และ สุวดี เจริญพงศ์ (บรรณาธิการ), การเมืองการปกครองไทยสมัยใหม่ : รวมงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์ (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522) หน้า 45

สำคัญในการจัดการศึกษาในระบบสมัยใหม่ ซึ่งต่างกับการจัดการศึกษาแบบวัดหรือเรียกว่า การศึกษาระบบสารีต ซึ่งคำเรียนหรือแบบเรียนไม่มีอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานเดียวกัน ฉะนั้นคำว่า “แบบเรียน” หรือ “ตำราเรียน” เริ่มนิยมสำคัญในการจัดหลักสูตรในโรงเรียนดังกล่าว ซึ่งในสมัยก่อนนั้นเรามักจะใช้เรียกว่า “หนังสือ” หรือ “หนังสือเรียน” นอกจากนี้ ตำราเรียนที่ใช้ในโรงเรียนสาขาวิชาการต่าง ๆ นั้นเริ่มนิยมจำเป็นมากขึ้น ฉะนั้นคำว่า “แบบเรียน” หรือ “ตำราเรียน” เริ่มนิยมหมายแยกออกจากกันและมีความจำเป็นมากขึ้นเมื่อมีการจัดการศึกษาเป็นระบบโรงเรียน

1.1 ความเป็นมาของคำว่าแบบเรียน

คำว่า “แบบเรียน” เริ่มจะปรากฏใช้กันในสมัยรัชกาลที่ 5 ก็อเมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง ปี พ.ศ. 2414 นับว่าเป็นโรงเรียนแห่งแรกที่เข้าระบบ และโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารย์กูร) ซึ่งขณะที่เป็นหลวงสารบรรเสรฐ เป็นอาจารย์ใหญ่ ใน การเปิดสอนระบบใหม่นี้พระยาศรีสุนทรโวหารได้แต่งแบบเรียนเพื่อใช้เป็นแบบเรียนในโรงเรียนดังกล่าว จึงมีพระกรุณaproดเกล้าฯให้เป็นแบบเรียนหลวง และยกเลิกหนังสือ อ่านที่เคยใช้ช้อบู่เดิม หนังสือแบบเรียนหลวงนี้ด้วยกัน 6 เล่มคือ กฎบทบรรพกิจ วานนิตินิกร อักษรประไทย สังไคพิธาน ไวยพจน์พิจารณ์ และพิเศษการนัต การที่เรียกว่าแบบเรียนหลวงนี้ แสดงให้เห็นว่าเป็นแบบเรียนที่หลวงกำหนดขึ้นใช้ ส่วนแบบเรียนอื่น ๆ ที่ใช้กันอยู่ตามสำนักเรียนของวัดก็คงจะใช้กันตามแบบเดิม

คำว่า “ตำราเรียน” พนในหนังสือประวัติกระทรงศึกษาธิการได้กล่าวถึงการศึกษาใน พ.ศ. 2441 (สมัย ร.5) ได้ใช้คำว่า “สมุดตำราเรียน” ในความหมายว่า แบบเรียน ซึ่งในสมัยดังกล่าวคงใช้สมุดเขียนตำราเรียนอยู่ค่อนข้างมาก ฉะนั้นจึงพบว่าบางครั้งใช้ว่าสมุดตำราเรียน บางครั้งใช้ว่าสมุดแบบเรียน และคำว่าตำราเรียนและแบบเรียนคงใช้สลับกันไปสลับกันมา⁽³⁾ ยังไม่ได้จำกัดความหมายนี้เป็นปัจจุบัน

ครั้น พ.ศ. 2494 ได้มีการจัดการศึกษาแบบใหม่ หนังสือประวัติกระทรงศึกษาธิการได้กล่าวถึง “หลักสูตรและแบบเรียน” ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการนำใช้คำว่า “แบบเรียน” เป็นบรรทัดฐานเดียวกันและไม่มีการกล่าวถึงตำราเรียนในความเดียวกันแบบเรียนเหมือนสมัยก่อน ฉะนั้น คำว่าแบบเรียนคงนิยมความหมายแยกกันจากคำว่าตำราเรียนอย่างชัดเจนในสมัยหลัง ๆ

⁽³⁾ ศาสตราจารย์เบญจกุล สารวิเคราะห์แบบเรียนไทย (กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2524) หน้า 1, อ้างถึงประวัติกระทรงศึกษาธิการ, โรงพิมพ์ครุสภาก, 2507.

1.2 ความหมายของคำว่า “แบบเรียน”

“แบบเรียน” พจนานุกรมเว็บสเตอร์ (Webster) นิยามว่า “แบบเรียนหมายถึงหนังสือที่บรรจุเนื้อหาตามหลักวิชา และกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักสำหรับการเรียนการสอนระหว่างนักเรียนกันครู”

พจนานุกรม การเตอร์ วี. กูด (Carter V. Good) นิยามว่า “แบบเรียนหมายถึงหนังสือที่เกี่ยวกับการศึกษาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ มีการจัดเนื้อหาอย่างเป็นระบบ มุ่งหมายที่จะใช้เฉพาะการเรียน การสอนในระดับใดระดับหนึ่ง และเป็นข้อมูลที่สำคัญในการเรียน การสอน”

จากนิยามข้างต้นพอสรุปได้ว่า “แบบเรียนคือหนังสือที่มีเนื้อหาความรู้ หลักการและวิธีการเรียนการสอน ที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้สำหรับการเรียนระดับชั้นใดชั้นหนึ่ง จะนั้นหนังสือแบบเรียนจึงหมายถึงหนังสือที่ใช้ประกอบการเรียนในโรงเรียนทุกสาขาวิชาการ และส่วนใหญ่จะจำกัดอยู่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แต่ถ้าเป็นวิทยาการที่มีระดับสูงมากจะใช้คำว่า “ตำรา”

ตำรา พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2493 ให้คำนิยามว่า “ตำรา คือ แบบแผนที่ว่าด้วยวิชาการต่าง ๆ” ฉะนั้นตำรา จึงหมายถึงหนังสือวิทยาการสาขาต่าง ๆ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิทยาการสาขาหนึ่ง ๆ ในระดับสูง ก็ไม่จำเป็นจะต้องใช้ในชั้นเรียน และมีครุอยเป็นพี่เลี้ยงอธิบายความ

1.3 ขอบเขตของแบบเรียนไทย

แบบเรียนไทย หมายถึงแบบเรียนที่ใช้ในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในระดับชั้นประถมศึกษา และ มัธยมศึกษา มีได้หมายถึงแบบเรียนสาขาการต่าง ๆ ที่เขียนเป็นภาษาไทย และส่วนใหญ่เรามักจะเพ่งเลิงไปในระดับชั้นประถมศึกษามากกว่าระดับมัธยมศึกษา

ฉะนั้นหนังสือแบบเรียนไทย จึงเน้นทางหนังสือสำหรับเด็กฝึกหัดอ่าน และ หนังสือที่ช่วยฝึกฝนทักษะในการอ่าน เมื่อเด็กอ่านได้บ้างแล้ว ในลักษณะหนังสืออ่านเพื่อเสริมประสบการณ์ดังนี้

1. แบบเรียนไทยเบื้องต้น นำจะประกอบด้วย

- การแจกกรุ๊ป พยัญชนะ สาร วรรณยุกต์
- การประสมอักษร เช่นประสมคำ การพันเสียงวรรณยุกต์ การสะกด ฯลฯ
- คำศัพท์ที่ควรรู้
- แบบฝึกหัดอ่าน ฝึกหัดเขียน ฯลฯ

2. แบบเรียนไทยชั้นฝึกฟันทักษะ หรืออ่านเพื่อเสริมประสบการณ์
 - เป็นเนื้อหาที่เด็กควรรู้อาจจะเรียนเรียงเป็นเรื่อง
 - คำศัพท์ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนมากจะเป็นศัพท์ที่ปรากฏอยู่ในแบบเรียนเบื้องต้น
 - เนื้อหาเป็นเรื่องในชีวิตของเด็ก ๆ
3. แบบเรียนชั้นฝึกฟันสุนทรีย์ ส่วนใหญ่เป็นระดับสูงกว่าเบื้องต้น คือเมื่อเด็กอ่านหนังสือได้คล่องแคล่วพอสมควร ก็เริ่มอ่านหนังสือที่มีเนื้อหาเป็นเรื่องราวเช่นฉันทลักษณ์ง่าย ๆ หรือ ร้อยแก้วที่ให้ความบันเทิง หรือหนังสืออ่านวรรณคดีไทย

ເນື້ອກອນລາຍສູ່ໄທນີ້ນີ້ມີ 1205 ສາ ປຶມະແນ ພ້ອມະນາມຄໍາແຫ່ງທາໄກຮູ່ໃຈໃຈແລ້ວ ລາຍສູ່ໄທນີ້ ຈົນມີ
ເພື່ອພ້ອມະນຸ້ນັ້ນໃສ້ໄວ້

2. สภาพการศึกษาสมัยสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัยนั้นชาติไทยเริ่มรวมกลุ่มชนเป็นอาณาจักรที่มีน่อง ตั้งแต่เป็นอิสระ ปลดจากการปกครองของชนชาติอื่น ในกรณีชาติไทยจำเป็นจะต้องเสริมสร้างวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติตั้งปراกภูในหลักฐานด้านประวัติศาสตร์ ดังนี้

1) พื้นฟูพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นนโยบายทางการปกครองอย่างหนึ่งที่พยายามที่จะนำเอาหลักธรรมของพุทธศาสนา เข้ามาช่วยในการควบคุมสังคม และปราบว่าได้ผลกว่าระบะเบี้ยน หรือกฏเกณฑ์ที่ตราขึ้นบังคับ เช่น กฎหมาย หรือกฏระบะเบี้ยนรูปแบบอื่น ๆ เพราะเหตุว่า ประชาชนมีความพึงใจและรู้สึกอิ่มเอมในสพธธรรม อันมีผลให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุข โดยทุกคนมีความหวังในเนื้อนานบุญแห่งพระพุทธศาสนา อีกประการหนึ่งในสมัยสุโขทัยนี้ระบะเบี้ยนข้อบังคับของประชาชน เมื่อกฎหมายนั้นจะยังไม่ได้ตราขึ้นเป็นระบบ หรือเป็นหลักฐานมากนัก ฉะนั้นทางฝ่ายอาณาจักรจึงพยายามใช้ข้อห้าม (ศีล) ข้อควรปฏิบัติ (ธรรม) ทางพุทธศาสนา ใน การจารโลงสังคมให้อยู่อย่างสงบสุข จึงพบว่าพ่อขุนรามคำแหงพยายามที่จะใช้ปรัชญาพุทธศาสนาสั่งสอนประชาชน ดังปรากฏการณ์ในศีลาการีกหลักที่ 1 ว่า “พ่อขุนรามคำแหงนั้นหาเป็นท้าวเป็นพระยาแก่ไทยทั้งหลาย หากเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลายให้รู้บุญรู้ธรรมแท้”⁽⁴⁾ ไม่เพียงแต่ทำนั้นพ่อขุนรามคำแหงยังนิมนต์พระมหาเถรจากเมืองคริรัมราช มาเผยแพร่พุทธศาสนาในเมืองสุโขทัยอีกด้วย ดังปรากฏอยู่ในศีลาการีกหลักที่ 1 ว่า “พ่อขุนรามคำแหงกระทำโดยท่านแก่พระธรรมสัจจะประษฐเรียนจบปฎกไตรย หลักกว่าปูครุในเมืองนี้ทุกคน ลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา”⁽⁵⁾ การที่เมืองสุโขทัยมีประษฐเรียนจบปฎกไตรย นั้น แสดงว่าพระธรรมเหล่านี้ได้เล่าเรียนพระธรรมวินัยจนแตกฉาน ซึ่งน่าจะเป็นภาษาบาลี ฉะนั้นพระธรรมของเมืองสุโขทัยไม่เพียงแต่จะแตกฉานภาษาไทยเท่านั้น ยังต้องแตกฉานภาษาบาลีอีกด้วย

2) พ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์อักษรไทยเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 1826 ดังปรากฏความในศีลาการีกหลักที่ 1 ว่า “เมื่อก่อนลายสือไทยนั้นมี 1205 (พ.ศ. 1826) ศกปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงหาครรภ์ในใจแล้วลายสือไทยนี้ ลายสือไทยนี้จึงมีเพื่อพ่อขุนผู้นั้นไปสืบไว้”⁽⁶⁾ แสดงให้เห็นว่าเมื่อก่อนปี พ.ศ. 1826 คนไทยคงใช้อักษรอื่น ๆ เนียนภาษาไทย เช่น อักษรرمอย โนราณ หรืออักษรขอโนราณ เมื่อสังคมสุโขทัยใช้อักษรไทยกันแล้ว คงต้องมีสำนักที่จะสอน

(4) กรมศิลปากร, ประชุมศีลาการีก ภาคที่ 1 (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์ครุสภา, 2515) หน้า 10

(5) เรื่องเดียวกัน หน้า 9.

(6) เรื่องเดียวกันหน้า 10.

อ่าน เขียนหนังสือไทยกันแล้วในสมัยนั้น โดยเฉพาะวัดอันเป็นสถานเล่าเรียนของเด็กไทยมาแต่สมัยโบราณ

นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานยืนยันว่าอักษรไทยเริ่มมีใช้ในปี พ.ศ. 1826 อีกแห่งหนึ่ง คือ ในหน้าต้นของหนังสือจินดามณี ฉบับพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ว่า “อันหนึ่งในจดหมายแต่ก่อน ว่า ศักกราช 645 (พ.ศ. 1826) แม่ศอก พระยาองเจ้าได้มีเมืองสรีสัชนาไลแล้วแต่ทั้งหนังสือไทย และได้แต่งรูปકีด์แม่อักษรกีด์ หมีได้ว่าไว้แล้ว อนึ่งแม่หนังสือแต่ ก.กา กน ฯลฯ ถึงเกย เมืองขอมกีด์แต่งเมื่อยุ่งแล้วเห็นว่าพระยาองเจ้าแต่งแต่รูปอักษรไทย”⁽⁷⁾

2.1 สำนักสอนหนังสือสมัยสุโขทัย การที่พ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1826 นั้น เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้คนไทยในสมัยนั้นได้เล่าเรียนอักษรไทยกัน ฉะนั้นจึงต้องมีการเรียนการสอนอักษรไทยกันมากขึ้น (เพราะเป็นของเกิดขึ้นใหม่) ซึ่งน่าจะ สันนิษฐานได้ว่าสำนักสอนหนังสือสมัยสุโขทัยมี 2 แบบ คือ

1) สำนักราชบัณฑิต ในสมัยสุโขทัยนั้นถือแม่ไม่พบทั้งหมด ที่กล่าวถึงการเรียน การสอน แต่เราพอจะสันนิษฐานได้ว่าการเรียนในสมัยนั้นคงจะเป็นแบบต่างสำนักต่างจัด สอนกันเอง คือสร้างแบบบุเรียนเอง แบบฝึกหัดอ่านเอง ฯลฯ การที่พ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์ อักษรไทยขึ้นมาใช้นั้นเป็นแรงผลักดันให้ชนชั้นสูงต้องเรียนรู้อักษรใหม่ของไทย ซึ่งแต่เดิม คงอ่านอักษรขอม หรืออักษรرمอยุที่นำมาใช้เขียนภาษาไทยได้ ฉะนั้นจึงเชื่อว่าพ่อขุนรามคำแหง คงโปรดเกล้าฯ ให้สำนักราชบัณฑิตจัดการเรียนการสอนอักษรไทยแก่ชนชั้นสูงในราชสำนัก รวม ถึงบุตรธิดาบุญนางค์ด้วย แต่การจัดการเรียนในสมัยนั้นคงไม่เป็นระบบโรงเรียนเหมือนสมัยปัจจุบัน

2) สำนักเรียนที่วัด ประชาชนทั่วไปที่เรียกว่าไพรบ้านไทยเมืองนั้น ผู้ที่สนใจเล่าเรียน หนังสือคงจะต้องฝากตัวเป็นศิษย์วัดตามสำนักบูรพา เพื่อศึกษาอักษรไทย นอกจากนี้ยังศึกษา ศิลปวิทยาการตลอดจนปรัชญาพุทธศาสนาอีกด้วย ถึงแม่ไม่พบทั้งหมด แต่ก็ต้องมีความรู้ทางภาษาไทยอยู่บ้าง ซึ่งในสมัยสุโขทัยนั้น “มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม มีปูรู มีเธร มีมหาธรรม” ฉะนั้นจึงน่าจะเชื่อได้ว่าคงมีสำนักบูรพาที่สอนหนังสืออยู่ไม่น้อย ในเว็บสำนักเรียนสมัยสุโขทัยนี้หนังสือประวัติกระบรรพศึกษาธิการก่อตัวว่า “การศึกษาในสมัยสุโขทัยวิชาที่เรียนได้แก่ ภาษาบาลี ภาษาไทยและวิชาสามัญชั้นต้น สำนักเรียนมี 2 แห่ง คือ วัด กับสำนัก ราชบัณฑิต วัดเป็นที่เรียนของบรรดาบุตรหาลาณของข้าราชการและประชาชนทั่วไป ส่วนสำนัก

⁽⁷⁾ กรมศิลปากร, จินดามณีเล่ม 1-2 และจินดามณีฉบับพระเจ้าบรมราชโภค (กรุงเทพฯ, ศิลปานรណาการ, 2512) หน้า 158

ราชบัณฑิตนั้นเป็นที่เรียนของเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการ ครูผู้สอนได้แก่พระภิกษุสงฆ์ และราชบัณฑิตต่างๆ⁽⁸⁾

2.2 แบบเรียนสมัยสุโขทัย แบบเรียนสมัยสุโขทัยคงไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน เมื่อเป็นปัจจุบัน กล่าวว่าคือพระภิกษุผู้สอนจะเป็นผู้สร้างแบบเรียนขึ้นให้กับลูกศิษย์ของตน ได้แก่ แขกรูปตัวอักษร (สาร พยัญชนะ วรรณยุกต์) บนกระดานดำ ที่เรียกว่าเรียนโน้ม ก.ช. และให้ลูกศิษย์อ่านห่อของจำลอง จนกว่าจะแม่นชำนาญสมควรจึงค่อยเปลี่ยนตอนใหม่ จนกว่าลูกศิษย์จะอ่านออกเป็นได้ หนังสือที่จะให้ลูกศิษย์ฝึกฝนในระดับสูงขึ้นน่าจะมีอีกเล่มหนึ่ง ซึ่งแต่ละสำนักเรียนก็คงใช้ไม่ตรงกัน (ไม่พบว่าหลังเหลืออยู่ในสมัยต่อมา)

แต่อย่างไรก็ตามการเรียนภาษาไทยนั้นคงจะเรียนเป็นเบื้องต้น ส่วนผู้ที่ต้องการศึกษาในระดับที่สูงกว่านั้นจะเรียนภาษาบาลี (มากใช้อักษรขอມเปียน) เพื่อจะศึกษาพระไตรปิฎก และสรรพวิทยาการสาขาอื่น ๆ เช่น ไหรศาสตร์ แพทย์ ฯลฯ นักประชัญญ์ในสมัยสุโขทัยส่วนใหญ่จัดเรียนคัมภีร์พุทธศาสนามาก ดังมีผลงานนิยบปรากฏอยู่ก็คือ ไตรกูมิพระร่วง (แต่งขึ้นสมัยพระยาลีไท) จากผลงานนี้แสดงให้เห็นว่านักประชัญญ์สมัยสุโขทัยแตกต่างในภาษาบาลีอย่างมาก จนนับว่าได้รับอิทธิพลจากภาษาบาลีอย่างมาก ทำให้ภาษาบาลีเป็นภาษาที่ใช้ในราชสำนักอย่างเป็นทางการ ไม่ใช่ภาษาที่ใช้ในภาคใต้ แต่เป็นภาษาที่ใช้ในภาคกลางและภาคเหนือ ที่สำคัญคือภาษาบาลีเป็นภาษาที่ใช้ในงานพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ธรรมยาตรา ฯลฯ ที่สำคัญที่สุดคือ ไตรกูมิพระร่วง ที่จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 1893 ที่วัดมหาธาตุ จังหวัดเชียงใหม่ แสดงถึงความมั่นคงทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศไทยในอดีต

3. สภาพการศึกษาสมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893 - 2310)⁽⁹⁾

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา การเรียนการสอนภาษาไทยคงมีลักษณะแบบเดียวกับสมัยสุโขทัย เพราะเหตุว่าชาวไทยในอยุธยานั้นถึงแม้ว่าจะแยกตัวออกจากมาเป็นอิสระสมัยพระเจ้าอู่ทอง (พ.ศ. 1893) นั้น หาได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมของกลุ่มนี้ขึ้นมาใหม่ แต่ยังสืบทอดวัฒนธรรมไทยทางต้นภาษาและตัวอักษรไทยจากอาณาจักรสุโขทัยทั้งสิ้น ดังปรากฏว่าการศึกษาในชั้นเรียนที่วัดส่องคุณ⁽¹⁰⁾ หลักเมืองชัยนาทฯ (จารึกหลักที่ 44, 50 และ 51) เป็นการเรียนที่มีอายุมากที่สุดที่พบอยู่ในบริเวณอาณาจักรอยุธยา นั้น รูปร่างตัวอักษรมีลักษณะแบบเดียวกับอักษรไทยที่ใช้อยู่ในอาณาจักรสุโขทัย

(8) ศาสตราจารย์เบญจรงค์ สุนทรภู่, เรื่องเดิม หน้า 3

(9) พงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงปะระเสริฐอักษรนิติ “ว่าจุลสักราช ๖๘๖ ชาวดสก (พ.ศ. 1867) แรกสถาปนาพระพุทธเจ้าเจ้าเพาะแนงเชิง สักราช ๗๑๒ (พ.ศ. 1893) ชาวดสก วัน.....แรกสถาปนากรุงพระนาราธิวาส.” แสดงว่าก่อนที่พระเจ้าอู่ทองจะแยกตัวเป็นอิสระนั้นได้มีชุมชนอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว.

(10) คุร้ายละเอียดในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๘) หน้า 58, 82, และ 90 ลงตัวราชตรัตน์ พ.ศ. ๑๙๑๖, ๑๙๕๖ และ ๑๙๕๖ ตามลำดับ.

สมัยพระยาลไทย แสดงว่าประชามกรุงศรีอยุธยารับตัวอักษรไทยสูงทั้งนี้ใช้ตั้งแต่เริ่มตั้งอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาหรือก่อนหน้านี้แล้ว

ขณะนี้ การเรียนการสอนแบบเรียนในสมัยกรุงศรีอยุธยาคงใช้อักษรไทยแบบสูงทั้งนั้นเอง และการจัดการเรียนการสอนคงจะสืบเนื่องแบบอย่างมาจากสูงที่ยังเช่นกัน คือสำนักเรียนวัดเป็นส่วนสำคัญในการเรียนทั่วไป และสำนักราชบัณฑิตก็จัดสอนหนังสือแก่เจ้าบุญมูลนาข

ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย⁽¹¹⁾ ชาวตะวันตกได้เริ่มเข้ามาค้าขายกับกรุงศรีอยุธยา ชาวตะวันตกบางกลุ่มได้มีเจตนาที่จะนำพระคริสตธรรมเข้ามาเผยแพร่ในประชามกรุงศรีอยุธยาด้วย พากบาทหลวงได้รับการสนับสนุนจากราชสำนักสำคัญ ๆ ในยุโรปมาเผยแพร่คริสตศาสนา ในบางรัชสมัยบทหลวงได้รับการสนับสนุนในการสอนศาสนาแก่ประชามอยุธยาจากราชสำนักไทย ได้จัดตั้งสำนักสอนพระคริสตธรรม และค่อยพัฒนามาเป็นโรงเรียน คือเริ่มสอนพระคริสตธรรมแก่เยาวชนไทยควบคู่กับการสอนภาษาต่างประเทศและภาษาไทยแก่เยาวชนไทย คณะบาทหลวงได้รับสิทธิเสรีในการจัดสอนศาสนาอย่างมากในรัชสมัยเดิมพระราชณ (พ.ศ. 2199–2231) ถึงแม้ว่าเราจะไม่ทราบรายละเอียดในการจัดการเรียนการสอนในสมัยนั้น ก็ตาม แต่ก็พออนุมานได้ว่าเด็กไทยจำนวนไม่น้อยที่สามารถเรียนรู้ภาษาฝรั่งเศษจนสามารถใช้การได้อย่างดี และสามารถที่จะไปศึกษาเล่าเรียนที่ประเทศฝรั่งเศสได้ดังปรากฏหลักฐานในจดหมายราชทูตสมัยสมเดิมพระราชณที่มีพระยาโกษาธิบดีเป็นหัวหน้าคณะ ได้กล่าวฝากรังส์นักเรียนไทยที่ศึกษาอยู่ที่กรุงปารีส ซึ่งได้ไปศึกษาพร้อมกับคณะราชทูตไทยในครั้งนั้น

การที่สำนักหมอมสอนศาสนาเริ่มนับบทบาทในการเรียนการสอนหนังสือมากขึ้น จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการปรับปรุงการเรียนการสอนภาษาไทยในสมัยสมเดิมพระราชณอยู่ไม่น้อย ดังที่พญาيانจัดทำแบบเรียนให้เป็นมาตรฐานเพื่อใช้ในการสอนหนังสือแก่เยาวชนไทย พระไหรราชบดีจึงได้แต่งแบบเรียนชื่อ “จินดามณี” นับว่าเป็นแบบเรียนเล่มแรกของไทย หนังสือแบบเรียนจินดามณีเล่มนี้คงใช้กันอย่างแพร่หลายในสมัยต่อ ๆ มา ในสำนักราชบัณฑิตและสำนักเล่าเรียนวัดอันเป็นสถานที่บุตรหลานของประชาชนทั่วไปได้ศึกษาเล่าเรียนกันอย่างกว้างขวาง

ส่วนสำนักเรียนของพากหมอมสอนศาสนาคริสต์นี้เจริญรุ่งเรืองในรัชสมัยสมเดิมพระราชณ (พ.ศ. 2199–2231) เท่านั้น ในตอนปลายรัชสมัยก็ได้มีคนไทยกลุ่มหนึ่งตระหนักถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับบ้านเมืองที่สมเดิมพระราชณมีความสัมพันธ์อันแน่นกับรัฐบาลฝรั่งเศส (รัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14) และนักเผยแพร่โดยทางกรีก คือฟอลคอน (ออกฤ-

(11) นับแต่รัชสมัยพระเอกาทศรุ่เป็นต้นมา ชาวปอตุเกสได้เริ่มเข้ามาค้ากับกรุงศรีอยุธยา ชาติอื่น ๆ เข้ามาภายหลังได้แก่ สอสันดา, ฝรั่งเศส ฯลฯ.

วิizebenทร์) มีการส่งนักเรียนไทยไปเรียนที่ประเทศฝรั่งเศสรวมทั้งสมเด็จพระนารายณ์ทรงยินยอมให้กองทหารฝรั่งเศสประจำที่เมืองบางกอก (กรุงเทพฯ) และเมืองมะริดได้นั่น สมเด็จพระเพทราชา และหลวงสรศักดิ์ (ภายหลังได้ครองราชย์ที่เรารู้จักในพระนามพระเจ้าเสือ) ร่วมกับพระครพวุฒิทำการปฏิวัติขึ้นปลูกกองทหารฝรั่งเศสออกจากแผ่นดินไทย และกำจัดออกญี่ปุ่น ให้ขาดสัมพันธ์ทางการค้าต่อไปเป็นเวลา 100 ปีเศษ⁽¹²⁾ (เริ่มนีความสัมพันธ์ทางการค้ากับชาติตะวันตกอีกครั้งสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์)

เหตุการณ์ครั้นนี้เป็นปัจจัยให้รัฐบาลไทยในสมัยต่อมาไม่ได้ให้ความไว้วางใจชาติตะวันตกอีกเลยรวมทั้งกลุ่มพวกหมօสอนศาสตราคริสต์ด้วย ฉะนั้นโรงเรียนของกลุ่มหมօสอนศาสตราคริสต์จึงไม่ได้รับการสนับสนุนเหมือนเช่นเคย ไม่เพียงแต่เท่านั้นยังพบหลักฐานศิลปาริเก็ที่สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2273 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมโกศ ก็อ้างริเก็ตคริสต์เดียว ปักไว้ที่หน้าโนบส์บ้านบางป่าแทет (ปัจจุบันไม่ทราบว่าจาริเก็หลักนี้อยู่ที่ใด พบเพียงข้อความในประชุมพงศาวดารภาคที่ 38 หน้า 111–117) เป็นประกาศพระบรมราชโองการห้าม 4 ประการในเรื่องสอนศาสตราคริสต์ โดยสรุป ก็อ (1) ห้ามบาทหลวงใช้อักษรโรมัน อักษรไทย แต่งหนังสือใน การสอนคริสต์ศาสตรา (2) ห้ามใช้ภาษาไทยในการสอนศาสตราคริสต์ (3) ห้ามคนไทย มօษ ลາ ยືນ ข້າວຂອງເຈັນທອງພວກມີ່ຊັ້ນນາວີ และห้ามเข้ารีต ถ້າທຣາບວ່າຜູ້ໄດ້ເຂົ້າເຕຸກລົງໄທຢັ້ງປະກາດ (4) ห้ามພາກบาทหลวงເຈິຍหนังสือຄັດກ້ານ ตີເຕີຍນศาสนาພຸຖະແລະໃຫ່ຮມດະຮວງກະທຳພິດ ข้อห้ามทั้งสี่⁽¹³⁾

จากประกาศพระบรมราชโองการเมื่อ พ.ศ. 2273 ข้างต้นนี้ โรงเรียนสอนหนังสือและศาสตราคริสต์แก่เด็ก ๆ ไทยของพวกมີ່ຊັ້ນນາວີຈึงต้องด้อยกว่าสันเชิง ฉะนั้นโรงเรียนสำนักหมօสอนศาสตราคริสต์ก็คงมีสภาพในสมัยก่อนหน้านี้ และมาสະດຸດຫຼຸດลงอย่างสันเชิงตามประกาศพระบรมราชโองการนี้ ฉะนั้นเด็กไทยที่เป็นบุตรหลานของพระราชนคราภิเษกมาเล่าเรียนหนังสือตามวัดเพียงอย่างเดียว ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์ก็คงเล่าเรียนที่สำนักราชบัณฑิต.

3.1 สำนักสอนหนังสือสมัยกรุงศรีอยุธยา สำนักสอนหนังสือสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่ต่างไปจากสมัยสุโขทัยมากนัก กล่าวคือวัดยังเป็นศูนย์กลางของการศึกษาของประเทศ ดังที่

(12) วุฒิชัย มูลศิลป์, แนวคิดทางการศึกษาสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ – พ.ศ. 2475. (โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา, สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2526) พิมพ์สำเนา, หน้า 9.

(13) กรมศิลปากร, ประชุมพงศาวดารไทย ภาคที่ 38. (โรงพิมพ์กรุงศรี, 2507) หน้า 111–117.

เดอ ลาลูแบร์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ราชอาณาจักรสยาม” ตอนหนึ่งว่า “พระภิกษุเป็นผู้สอน หนังสือแก่ราษฎรทั่วไป”⁽¹⁴⁾ ฉะนั้นสำนักเรียนสมัยกรุงศรีอยุธยาจะเพิ่มขึ้นมาอีกแบบหนึ่งคือ โรงเรียนของหมู่สอนศาสนา ดังนี้

- 1) สำนักราชบัณฑิต เป็นสำนักเรียนที่สอนหนังสือแก่เจ้าชุมชนนายและลูกหลวง
- 2) สำนักเรียนวัด เป็นสถานที่เปิดสอนหนังสือแก่กุลบุตร กุลธิดา ของชุมชนทางชั้นรอง ๆ และบุตรหลานของประชาชนทั่วไป และคงมีจำนวนมากหลายสถานศึกษา จนมอง-สีอ่อร์ เดอ ลาลูแบร์ ได้กล่าวว่าพระภิกษุเป็นผู้สอนหนังสือแก่ประชาชนทั่วไป

3) สำนักเรียนของหมู่สอนศาสนา สำนักหมู่สอนคริสตศาสนा ได้เปิดมีการสอนหนังสือแก่นุตรหลวงของประชาชนทั่วไปด้วย เพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่พระคัมภีรธรรม แต่เรายังไม่อาจทราบได้ว่าในสมัยนั้นสำนักหมู่สอนศาสนาได้สอนวิทยาการแบบตะวันตกหรือไม่ อย่างไร และคงเจริญรุ่งเรืองอยู่สมัยเดียวกับกล่าวข้างต้น

3.2 แบบเรียนสมัยกรุงศรีอยุธยา แบบเรียนที่สำคัญในการเรียนภาษาไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาได้แก่ หนังสือจินดามณี ฉบับพระไหรacbดี และ จินดามณีฉบับสมัยพระเจ้าบรมโกศ

1) จินดามณีฉบับพระไหรacbดี มีความปรากฏอยู่ในหนังสือจินดามณีตอนหนึ่งกล่าวว่า “จินดามุนีนี่พระไหรacbดี เดือนอยู่เมืองสุกโภทัย แต่งถวายแต่ครั้งสมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้าลพบุรี”⁽¹⁵⁾ ซึ่งเป็นหลักฐานเด่นชัดว่า พระไหรacbดีนักปราชญ์สมัยเดิมพระนารายณ์แต่งขึ้น และโดยคำแนะนำของพระไหรacbดีนั้น ยังมีหน้าที่ในการสอนหนังสือและศิลปวิทยาการแก่เจ้านาย และเชื้อพระวงศ์ด้วย ฉะนั้นในฐานะที่ท่านเป็นครูท่านจึงได้รวบรวม เรียนเรียงคำสอนหนังสือแก่เข้าชั้นไว้เป็นหมวดหมู่ และให้ชื่อว่าหนังสือจินดามณี อีกประการหนึ่งคนไทยในสมัยนั้นเรียนภาษาต่างประเทศกันมากขึ้นคงมีทั้งภาษาดัชต์ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาโปรตุเกส เป็นต้น สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงวิตกว่า ถ้าฝ่ายไทยไม่จัดการทำบุญบำรุงการศึกษาให้เจริญรุ่งเรืองแล้วก็จะเป็นการเสียเปรียบ และในขณะนั้นพระไหรacbดี เป็นนักปราชญ์ทางภาษาและวรรณคดีอยู่ จึงรับสั่งพระไหรacbดีแต่งตำราสอนภาษาไทยขึ้น⁽¹⁶⁾

ยังมีความที่ปรากฏอยู่ในหนังสือจินดามณีที่น่าสนใจอีกตอนหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นว่า พระไหรacbดีเดิมเป็นชาวสุโขทัย และได้ย้ายภูมิลำเนามาอยู่เมืองอ้อมบุรี คือเมืองพิจิตร เป็น

(14) กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม หน้า 3. อ้างอิงม่องสีอ่อร์ เดอ ลาลูแบร์, ราชอาณาจักรสยาม.

(15) กรมศิลปากร, เรื่องเดิม, หน้า 24

(16) ศาสตราจารย์เบญจรงค์ สุนทรภู่, เรื่องเดิม, หน้า 7

ทั้งนักประชัญและพระโทรหาฯ ของราชสำนัก นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่าทำการประพันธ์นั้นมีอยู่ก่อนหน้านี้แล้ว ท่านเพียงแต่เออคำรา (คำนำ) นั้น มาเรียนรู้ใหม่ให้เป็นระบบ เพื่อทุนเกล้าฯ ถวายแด่เจ้าแผ่นดินกรุงราชภูมิทิศ ดังนี้

○ บุณประหนึ่งเดิส เป็นโทรประเสริฐ ปัญญาชำนาญ ชาโอมบุรี สวัสดีพิศาล ข้าพระภูมิ เจ้ากรุงพระนคร

○ แด่เจ้าแผ่นดิน กรุงราชภูมิทิศ นราธิบดี จงเกียรติพระยศ ปราภูมิประดิษฐ์ ทุกไหสุดุดี ทวัห้องโภกาฯ⁽¹⁷⁾

หนังสือจินดามณีเล่มนี้เป็นหนังสือแบบเรียนที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในสมัยต่อมา จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ร. 1 – ร. 4) ฉะนั้นจึงพบต้นฉบับหล่ออยู่จำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่เป็นต้นฉบับที่คัดลอกสืบต่อกันมา และคงจะมีการคัดลอกตกหล่น อยู่บ้างไม่มากก็น้อย (จะกล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป) แม้แต่ชื่อหนังสือเองก็ยังพบว่ามีอยู่ 2 แบบ คือชื่อ “จินดามณี” และ “จินดามุนี” ซึ่งมีความหมายดีทั้ง 2 คำ คือหมายลิ้ง แก้วสารพัดนึก (จินดามณี) และแก้วของพระมุนี (จินดามุนี) แต่จากการศึกษาของนายชนิต อยู่โพธิ์ได้สรุปความ ว่าที่ถูกควรเป็น “จินดามณี”⁽¹⁸⁾

หนังสือจินดามณีฉบับพระโทรหาธิบดีนี้ ได้ใช้เป็นแบบเรียนกันอย่างแพร่หลายในสมัยต่อมาจนถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ (ร. 1 – ร. 4) แม้ว่าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จะปราภูมิหนังสือแบบเรียนอื่น ๆ ที่นักประชัญได้ประพันธ์ เรียนเรียงขึ้นมาภายหลังอีกหลายเล่มก็ตาม เช่น จินดามณีฉบับราชสมัยพระเจ้าบรมโกศ ประถม ก.กา ประถมมาลา, กพย์พระไชยสุริยาฯ ฯ เป็นต้น แต่ก็ยังใช้หนังสือจินดามณีสอนเด็กเริ่มหัดอ่านควบคู่กันไป

2) หนังสือจินดามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ หนังสือจินดามณีมีความแตกต่างไป จากจินดามณีฉบับพระโทรหาธิบดีมาก ซึ่งเจตนาของผู้แต่งผู้เรียนเรียงน่าจะแต่งขึ้นเพื่อใช้อธิบายประกอบกับการสอนหนังสือจินดามณีฉบับพระโทรหาธิบดี คือเป็นหนังสือเสริมของจินดามณีฉบับเดิมนั้นเอง เพราะเนื้อความส่วนใหญ่เป็นการอธิบายถึงอักษรวิธี การผันเสียงวรรณยุกต์ ซึ่งในฉบับพระโทรหาธิบดีมักจะเป็นแบบฝึกหัดมิได้อธิบายหลักเกณฑ์ไว้มากนัก

ผู้ประพันธ์ไม่ปราภูมหลักฐานใด ๆ ว่าใครเป็นผู้แต่งเรียนเรียง พนแต่ในหน้าต้นได้กล่าวถึงศักกราชตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าบรมโกศ ว่า “ศุภมศุภพุทธศักกระชาล่วงไปแล้ว

(17) กรมศิลปากร, เรื่องเดิม หน้า 30 – 31.

(18) ชนิต อยู่โพธิ์, “บันทึกเรื่องหนังสือจินดามณี” จินดามณีเล่ม 1 – 2 และจินดามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ, (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์ศิลป์ปานรណาร, 2512) หน้า 125.

ได้ 2275 พระราชบัญญัติไว้ 6 เดือนกัน 2 วัน จุดสักกราชไว้ 1094 ศก ในมະสັກສາງຈານວາສັດ-
ຖຸ(19)

โดยเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในจินดามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ นี้ น่าจะเข้าใจว่าใช้เป็นคุ่มวือ²⁰ ในการอธิบายกฎหมายที่ทางด้านอักษรธิ มากกว่าที่จะใช้ให้เด็กเริ่มต้นฝึกหัดอ่าน ฉะนั้นจึง พบว่าหนังสือแบบเรียนฉบับนี้แพร่หลายไม่มากนัก ซึ่งต่างกับจินดามณีฉบับพระไหรอาชนดีที่ ถูกศัษย์มักพยาบาลคัดลอกเพื่อเป็นตำราในการฝึกหัดอ่าน และเป็นตำราฉันทลักษณ์อีกด้วย

4. การศึกษาสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 4)

ในสมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงเทพฯ ช่วงรัชกาลที่ 1 - 2 นั้น สภาพการศึกษาไม่ต่าง ไปจากสมัยกรุงศรีอยุธยามากนัก ต่างแต่่ว่าโรงเรียนที่เป็นสำนักของหมօสอนศาสนานั้นได้ล้มเลิก อย่างสิ้นเชิง สมัยเริ่มรัชกาลพระพेทราบ (พ.ศ. 2231)⁽²⁰⁾ ฉะนั้นสำนักเรียนวัดจึงเป็นสถานศึกษาที่สำคัญของปวงประชาโภทที่ว่าไป สำนักเรียนแบบเรียนในสมัยกรุงเทพฯ ตอนต้นนี้ประกอบหนังสือแบบเรียนอัน ๆ เพิ่มจากแบบเรียนสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ หนังสือประถม ก.ก. ประถมมาลา หนังสือสุบิน ฯลฯ แสดงให้เห็นว่าสำนักเรียนต่าง ๆ ได้เห็นความสำคัญของแบบเรียนมากขึ้น และพยาบาลเสริมสร้างขึ้นมาใช้ในสำนักเรียนของตนและได้แพร่กระจายไปในที่สุด (จะกล่าวโดยละเอียดในตอนต่อไป)

ครั้นถึงสมัย ร.3 ชาวตะวันตกได้เข้ามาติดต่อกับชาวไทยอีกรั้งหนึ่ง หลังจากได้ ชนเผ่าไปเป็นเวลานานตั้งแต่ปลายกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา ชาวตะวันตกกลุ่มที่เป็นบาทหลวงสอนศาสนาคริสต์นั้นมีบทบาทต่อการศึกษาของไทยในสมัยนี้มาก และเป็นปัจจัยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษาของชาติไทยในสมัย ร.5

กลุ่มบาทหลวงคณะแบบติสต์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวอเมริกัน นับว่าได้มีบทบาทต่อการจัดการศึกษาในสมัยนี้มาก โดยเฉพาะนายแพทช์ชานูอล อาร์. โฮล (Samuel Roynolds House) ชาวอเมริกัน เป็นผู้ที่เริ่มสนใจในการจัดตั้งโรงเรียนมิชชันขึ้นในสมัยตอนปลายรัชกาลที่ 3 เพื่อให้คนไทยส่งลูกหลานเข้าโรงเรียนควบคู่ไปกับการเผยแพร่พระคริสตธรรมด้วย หลักสูตรการเรียน การสอนพยาบาลขั้ดตามแนวตะวันตก คือมีทั้งวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษและวิทยาการสาขา อื่น ๆ โดยจ้างครุ่ไทยมาช่วยสอนภาษาไทยและภาษาบาลี แต่รัฐบาลพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่

(19) กรมศคป่ากร, เร่องเดิม, หน้า 158

(20) พระพেทราบใช้กำลังขับไล่ชาวยรร เชสออกจากราชอาณาจกรไทยในปีที่พระองค์เสวยราชย์เป็นเหตุให้ เกร่รั่งเศษชาติอัน ๆ ทั้งพ่อค้าและหมօสอนศาสนาต่างก็ออกจากราชอาณาจกรไทยและไม่นิยมมาติดต่อ กับพระราชอาณาจกรไทยจนถึงสมัย ร.3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์.

พอยู่ จึงส่งเข้าหน้าที่มานั่งครุฑไทยและสมีชนในโรงเรียนมิชชั่น เข้าคุกหลายคน เมื่อเดือนตุลาคม 2393⁽²¹⁾ ทำให้กิจการในโรงเรียนมิชชั่นเลิกไปชั่วระยะหนึ่ง

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว (รวมถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ด้วย) คนไทยเริ่มต้นตัวในการศึกษาวิทยาการแบบตะวันตกอยู่มาก โดยเฉพาะเจ้านายเริ่มใส่ใจในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษมากขึ้น พระองค์ใหญ่ (พระมงกุฎเกล้า ร.4 สมัยบวช) ได้ศึกษาภาษาอังกฤษจนแตกฉาน ครั้นเปลี่ยนรัชกาลมาเป็น ร.4 (พ.ศ. 2394 – 2411) กลุ่มนบทหลวงคณะแบบติสต์ ได้ริเริ่มขึ้นตั้งแต่โรงเรียนมิชชั่นขึ้นมาใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2395 นั้นว่าได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ร.4 เป็นอย่างดี หมออเซาร์ (ชามูเอล อาร์. เเสาร์) เป็นผู้อำนวยการ ส่วนนางแม่ทุน เป็นครูสอนภาษาไทย ในเดือนแรกมีนักเรียนชาย 8 คน ต่อมาอีกสามเดือนมีนักเรียนเพิ่มเป็น 28 คน เป็นหญิง 4 คน⁽²²⁾

ครั้นเมื่อพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 มีพระราชโอรสและพระราชชิตาอยู่ในวัยที่ควรได้รับการศึกษา พระองค์ทรงจัดตั้งโรงเรียนแบบตะวันตกขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เพิ่มเติมจากโรงเรียนแบบสำนักราชบัณฑิตซึ่งมีอยู่แล้ว เมื่อปี พ.ศ. 2405 และได้วางข้างชาวอังกฤษที่มีภูมิลำเนาอยู่ในอินเดียเป็นเวลานานมาสอนหนังสือแบบตะวันตกแก่พระราชโอรสและพระราชชิตา รวมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ผู้เยาว์ ครุญันนก็อ แม่นม แอนนา เลียโนเวนส์ (Anna H. Leonowens)⁽²³⁾ ขณะนั้นในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าฯ จึงถือว่าได้เริ่มมีโรงเรียนแบบตะวันตกที่มีการสอนวิทยาศาสตร์ความรู้รอบตัว เลขคณิต ตามแบบตะวันตกมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการจัดโรงเรียนในพระบรมมหาราชวัง ในรัชสมัย ร.4 นั้น ยังไม่อาจจะถือได้ว่าเป็นโรงเรียนที่เป็นระบบ เพราะเหตุว่าครุญันนก็อ แอนนาฯ สอนนั้น เป็นเพียงจั่งมาสอนภาษาอังกฤษ กับวัฒนธรรมตะวันตก ส่วนเนื้อหาอื่น ๆ นั้นเป็นเพียงครุญันนก็อ แอนนาฯ ที่สอนให้กับเด็กๆ ที่มีความสามารถทางการค้าเท่านั้น

(21) ชัย เรืองศิลป์, ประวัติสังคมไทยสมัยโบราณก่อนศตวรรษที่ 25, (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์พิมแพค, 2523) หน้า 332.

(22) เรื่องเดียกัน หน้า 333

(23) สุพรรณี การบูรณะชีวิต, ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา, (กรุงเทพฯ, แพร์พิพยา, 2517) หน้า 49 – 50.

จะนั้นจึงสรุปว่ารูปแบบของโรงเรียนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ร.1 – ร.4) นั้น ยังมีรูปแบบไม่ต่างไปจากแบบดั้งเดิมของสังคมไทยโบราณ นอกจากโรงเรียนของกลุ่มหมู่ สอนศาสนาซึ่งอาจจะเป็นรูปแบบที่มีระบบมากขึ้นกว่าสมัยสมเด็จพระนารายณ์ แห่งกรุงศรี-อยุธยา โรงเรียนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีดังนี้

- โรงเรียนของสำนักราชบัณฑิต
- โรงเรียนวัด มีจำนวนมากสำหรับบุตรชิดาของประชาชนที่ต้องการจะเรียนหนังสือ แต่มีลักษณะต่างสำนักต่างจัดเดียวกันเนื่องจากแบบเรียนและกำหนดค่าวิทยาการ อื่น ๆ อย่างอิสระ
- โรงเรียนของหมู่สอนศาสนา มีระบบมากขึ้นและมีเนื้อหาทางสาขาวิชาการ

5. แบบเรียนสมัยกรุงเทพฯ (ร.1 – ร.4)

สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงเทพฯ ร.1 และ ร.2 นั้น บ้านเมืองอยู่ในระหว่างทำนุบำรุง ซ่องแซม สรรพวิทยาการที่สูญเสียตอนที่กรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ 2 อีกทั้งยังมีศึกษาอยู่ใน บางรัชสมัย ฉะนั้นพระมหากษัตริย์จึงมุ่งที่จะรวมรวมหนังสือ ตาราต่าง ๆ ที่กระชัดกระจาย และ พลัดพรายในสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 และจัดระเบียบบ้านเมือง รวมทั้งบูรณะกำแพง สร้างป้อมปราการ ฉะนั้นจึงต้องการทำกิจขันเร่งด่วนก่อน จึงพบว่าในสมัยดังกล่าวได้มีการทำ รวมรวมพระไตรปิฎก ทำรากกฎหมาย (กฎหมายสามดวง)⁽²⁴⁾ รวมทั้งเสริมสร้างซ่อมแซมวรรณกรรม ที่ขาดหายไป ฉะนั้นการขัดการศึกษาจึงไม่ได้ออใจใส่เท่าที่ควร จึงอยู่ในลักษณะแบบเดิม กือ ต่างคนต่างขัดการ และวัดยังมีบทบาทในการขัดการศึกษาแก่ปวงประชاؤยู่อย่างแท้จริง เช่นเดียว กับสมัยกรุงศรีอยุธยา

ครั้นถึงรัชสมัยรัชกาลที่ 3 บ้านเมืองเข้าสู่ปกติมากขึ้น สงเคราะห์กับชาติข้างเคียงน้อยลงจะมีศึกษาทางด้านล้ำและอบรมร่าง แต่เป็นศึกษาอกบ้าน ฉะนั้นสภาพภายในพระราชอาณาจักร จึงถือว่า สงบราบรื่น พระนั่งเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 ทรงสนใจในพุทธศาสนา วรรณกรรม ทรงปฏิสัง- ขรณ์วัดเชตุพน (วัดโพธิ) และได้ฟื้นฟูสรรพวิทยาการต่าง ๆ โดยนำผลงานของกวยกุนน์ มา จารึกไว้ที่ระเบียงพระอุโบสถ และรวมคำราวีชาการแพทย์แผนโบราณ เพื่อให้เป็นแหล่งสรรพ

(24) กฎหมายตราสามดวงเป็นการชำระรวมกฎหมายที่เคยใช้สมัยกรุงศรีอยุธยาให้เป็นหมวดหมู่แล้วให้ เนื้อความตรงกัน มีบังส่วนที่แก้ไขเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับบัญชีบังที่เรียกว่า พระราชกำหนดใหม่ แล้วคัดลอกให้ไว้ในความตรงกัน 3 เล่มประทับตราราชสีห์ ตราราชสีห์ และตราบัวแก้ว จึงเรียกว่ากฎหมาย ตราสามดวง

วิทยาการของปวงชนผู้ที่สนใจได้ศึกษาด้วยตนเอง จึงมีผู้เรียกว่าเป็นมหาวิทยาลัยปวงชนแห่งแรกของประเทศไทย

ส่วนหนังสือแบบเรียนที่ปรากฏทั่วไปในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงเทพฯ ตอนต้น (ร.1 – 4) มีเพิ่มขึ้นจากสมัยกรุงศรีอยุธยา ตามที่ปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ในหนังสือโบราณ ศึกษา ที่กรมศิลปากรพิมพ์ขึ้นว่า มี 5 เล่มด้วยกัน⁽²⁵⁾ คือ

1. ประถม ก.กา และประถม ก.กา หัดอ่าน
2. สุบินทกุมาր
3. ประถมมาลา
4. ประถมจันดามณี เล่ม 1 (ฉบับพระไหรัตน์)
5. ประถมจันดามณี เล่ม 2

นอกจากนี้ยังมีหนังสือที่ใช้อ่านประกอบอื่น ๆ อีก เพื่อให้นักเรียนฝึกหัดอ่านหลังจากอ่านหนังสือได้บ้างแล้ว และเป็นการสอนจริยธรรมแก่เด็กที่ให้ความเพลิดเพลินไปในตัวหนังสือที่นิยมให้เด็กอ่านได้แก่เรื่อง จันทikorop (ฉบับที่เป็นกาพย์) กาพย์พระไชยสุริยา สวัสดิ-รักษा ฯลฯ เป็นต้น

5.1 ประถม ก.กา, ประถม ก.กา หัดอ่าน

ประถม ก.กา และ ประถม ก.กาหัดอ่าน เป็นหนังสือที่ใช้คู่กัน คือส่วนที่เป็นหนังสือประถม ก.กา นั่น เป็นการสอนให้เด็กหัดอ่าน ตัวพยัญชนะ สาระ และวรรณยุกต์ และสอนให้เด็กประสมอักษรเป็นคำ ๆ โดยแยกเป็นแม่ ก.กา แม่ ก.ก แม่ ก.น แม่ ก.ไ แม่ ก.ว แม่ ก.ก แม่ ก.ด แม่ ก.บ ตามลำดับ ส่วนในประถม ก.กาหัดอ่านนั้น แต่งเป็นกาพย์ (สุรังคนางค์ ยานีและฉบับ) ตามแม่สระดู และเนื้อความส่วนใหญ่จะเป็นการสอนมารยาทแก่เด็ก สอนชื่อตัวไม้ ฯลฯ (จะกล่าวละเอียดในบทวิเคราะห์แบบเรียน)

อย่างความเก่าแก่ของหนังสือ ประถม ก.กา และประถม ก.กาหัดอ่าน เชื่อกันว่าเป็นแบบเรียนที่เก่าแก่ของไทยเล่มหนึ่งของจากหนังสือจันดามณีสมัยกรุงศรีอยุธยา (ทั้งฉบับสมัยพระนารายณ์และฉบับสมัยพระเจ้าบรมโกศ) ซึ่งมีผู้อธิบายว่า “แบบเรียนเล่มแรกของไทย คือ หนังสือจันดามณี..แบบเรียนถัดมาคือหนังสือประถม ก.กา และประถม ก.กาหัดอ่าน แบบเรียนเล่มที่สามคือ ประถมมาลา”⁽²⁶⁾

⁽²⁵⁾ กรมศิลปากร, โบราณศึกษา, วิธีสอนหนังสือไทย (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์สามมิตร, 2515) หน้า 25.

⁽²⁶⁾ กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 – 2507, หน้า 19–22

พระวราทัยพิสิฐมีความเห็นว่า “แบบเรียนประถม ก.กา เป็นแบบเรียนในสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕ เล่าเรียนกันก่อนมีหนังสือแบบเรียนมุลนบทรรพกิจ เจ้าใจว่าการเรียนเขียนอ่านด้วยแบบเรียนแห่งนี้ นำจะสืบเนื่องมาจากการสมัยยุคท้าขยูลงกรุงศรีอยุธยา ก็อ่อนแหนิดเดินพระเจ้าอยู่หัวรัมภิการ⁽²⁷⁾ และได้มิใช้กวางของในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงเทพฯ ตอนต้น แต่เมื่อได้หมายความว่าจินดามณ์จะไม่ได้เป็นแบบเรียนในสมัยดังกล่าว สำนักเรียนวัดได้มีต้นฉบับปีไดกิใช้ฉบับนั้นเป็นบทเรียนหรืออาจจะใช้ทั้งจินดามณ์และประถม ก.กา ทั้งสองเล่มก็ได้

5.2 สุนิทกุมาร

สุนิทกุมาร เป็นหนังสืออ่านประถม ก็อเมื่อนักเรียนได้เรียนอ่านจนสามารถประสมอักษรได้บ้างแล้ว มักจะนิยมให้เด็กนักเรียนได้ฝึกฝนโดยการอ่านหนังสือเรื่องสุนิทกุมาร เพราะประพันธ์เป็นกลอนสาวดีคือ การย์ยานี การย์สุรังคนางค์ และการย์นังประสมกัน ซึ่งเป็นผืนหลักณ์ที่เรียนง่ายหมาย赅เด็ก และบังปีให้ลีลาจังหวะคล้องจองอึกด้วย นอกจากนี้เนื้อร้องของสุนิทกุมารยังเป็นชาดกที่มีคติธรรมและที่ดึงดูดความสนใจเด็ก ๆ มาก เพราะตัวเอกของเรื่องเป็นเด็ก ที่อสามเณรสุนิทกุมาร

อายุความเก่าแก่ของเรื่องสุนิทกุมาร ถึงแม้ว่าไม่ทราบแน่ชัดว่าแต่งขึ้นสมัยใด และใครเป็นผู้ประพันธ์ แต่จากหลักฐานที่พบนั้นเชื่อได้ว่าแต่งขึ้นก่อนหนังสือประถม ก.กาหัดอ่าน เพราะปรากฏความในประถม ก.กาหัดอ่านได้ก่อนถึงเรื่องสุนิทกุมารไว้ตอนหนึ่งว่า

○ ครั้นข้าเจียนได้ พระคุณท่านให้ใช้ให้เจียน ก.น. จำได้จนจบ คำนบถึงขอให้เจียนกัน ต่อไปถึงเกยกาย

○ แยกเกยกายเด่า พระชีตันเจ้า ท่านจึงเจียนทาย ฝีดเคืองนักหนา เล่าหาแทนตาย อ่านได้คลับคล้าย ให้สาวดสุนิน⁽²⁸⁾

ฉะนั้น จึงเชื่อแน่ว่าหนังสือเรื่องสุนิทกุมารประพันธ์ขึ้นก่อนหนังสือประถม ก.กาหัดอ่าน ซึ่งน่าจะอยู่ในยุคสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และมาเผยแพร่หลายอย่างมากในสมัยกรุงเทพฯ สมัยรัชกาลที่ ๑ และที่ ๒ ดังปรากฏชื่อเรื่องสุนิทกุมารในกลอนบทละครเรื่องสังข์ทอง ตอนเจ้าเงาอยู่กระห่อมปลายนา กับ الرحمنว่า “เจ้าเงาโนนตอนหนวดสาวดสุนิน”

เนื้อร้องกล่าวถึงสุนิทกุมารเป็นเด็กที่เลื่อมใสในพุทธศาสนามาก และขอบเขตเป็นสามเณร ซึ่งมารดาไม่พอใจ เพราะอยากให้ประกอบอาชีพเป็นพราวนป้าแทนบิดาที่ตายไป แต่ในการ

(27) พระวราทัยพิสิฐ, วรรณคดีไทย, (กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาดไทย, 2502) หน้า 120-121

(28) กรมศิลปากร, ประถม ก.กา ประถม ก.กาหัดอ่าน ปฐมมาลา อักษรนันติ แบบเรียนไทย (ศิลป์บ้านบรรณาการ, 2513) หน้า 91

นาขเป็นสามเณรของสุบินท์นี้ เป็นอานิสงส์ให้บิดาที่ต้องได้รับวินัยกรรมในครั้งนี้ และได้ไปเกิดในเทวโลก เมื่อสุบินทกุมารบรรลุเป็นพระภิกษุ ฉะนั้นเนื้อเรื่องนอกจากจะให้ความเพลิดเพลินแก่เด็ก ๆ แล้ว ยังช่วยซักนำให้เด็กเลือมใจสู่ในพระพุทธศาสนา คืออักษรบันทึกสามเณร เช่นเดียวกับสุบินทกุมารซึ่งตรงกับความนิยมของสังคมในสมัยนั้น สันนิษฐานว่าหนังสือสุบินทกุมารนี้ คงจะเป็นหนังสือที่ใช้อ่านประกอบแบบเรียนประถม ก.กา มีความมุ่งหมายเพื่อให้เด็กได้รู้จักคำมากขึ้นและสอนเรื่องศาสนา ความประพฤติ ไปในขณะเดียวกันด้วย⁽²⁹⁾

5.3 ประถมมาลา

หนังสือประถมมาลา เป็นหนังสือแบบเรียนสำหรับเด็กเริ่มอ่าน ประพันธ์ขึ้นในรัชสมัยพระนั่งเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 ผู้ประพันธ์เชื่อกันว่า พระเทพโมลี (ผู้ หรือพิง) วัดราชนูรณะ และเข้าใจว่า เป็นพระเทพโมลีองค์เดียวกับที่ช่วยในการแต่งจารึกวัดเชตุพนด้วย ดังปรากฏอยู่ในร่ายนอกร่องในประชุมจารึกวัดเชตุพนว่า มีกวีฝ่ายสมณะ 11 รูปนั้นมีพระเทพโมลีอยู่ด้วย 1 รูป ดังนี้ “เสนอสมยาประภูต ผู้นิพนธ์พจน์จรเรฯ เเลขชาฤกศิลฯข้างคณาสมณะ สมเด็จพระสังฆราช เป็นประษฐ์ทั่วทิศ กรมนุชิตบรรพชา พระพุทธเมฆาพรหมมุนี เทพโมลีอริยวงศ์นั้นสริสังฆ์ โดยเสด็จสินເວັດຮ່ວມຈອນາ”⁽³⁰⁾

รูปแบบของหนังสือประถมมาลา แต่งเป็นภาษาบาลี สุรยางคนามค์ และฉบับ ลักษณะ คำประพันธ์ที่เป็นภาษาบาลี เช่นนี้บางครั้งเรียกว่า “กลอนสาด” การที่กวีสามารถอธิบายเรื่องราว เพื่อให้เข้าใจถึงหลักการอ่านหนังสือเป็นคำประพันธ์นี้ แสดงให้เห็นถึงความเป็นอัจฉริยะของ กวีอย่างสูงยิ่ง เพราะกวีต้องแสวงหาไวหารและถ้อยคำอันจะพึงนำมาใช้อย่างจำกัด เช่นกลอน ในแม่น้ำ ก.กา หรือแม่น้ำ ก.ก ต้องหากำเนิดที่เป็น ก.กา หรือแม่น้ำ ก.ก โดยตลอดเป็นต้น ไม่แต่ จะหากำที่กำหนดเท่านั้นกวียังพยายามอธิบายเรื่องราวอีกด้วย เช่น (ตัวอย่างแม่น้ำ ก.กา)

○ อาย่าแลแต่ตาเปล่า	ว่าแต่เดาเปล่าเปล่าไป
ตาดูให้รู้ใน	เล่าจำให้แน่แก่ตา
○ คือเหล่าเพ่าผู้ดี	หมู่เมธิโภมະนา (น่าจะเป็น โมทนา)
อย่าเอาเพ่าพาลา	ครุญ่าจำใจทำ
○ ให้ดูหมู่เมธิ	บี๊ได้ตีมีใจทำ
แต่เข้าขาดพรำ	เล่าว่ารำไม่รีรอ ฯลฯ

(29) ศาสตราจารย์เบญจวรรณ สุนทรากุล, เรื่องเดิม หน้า 17.

(30) กรมศิลปากร “คำอธิบายประถมมาลา”, ประถม ก.กา ประถม ก.ก้าหัดอ่าน ประถมมาลา อักษรนิติฯ (กรุงเทพฯ, ศิลปบัณฑิตา, 2513) หน้า 101 – 102.

เนื้อหาโดยทั่วไปในเรื่องประณามาลานี้ ได้นำแบบแผนในหนังสือจินดามณีครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยามาปรับปรุงแก้ไขให่ง่ายเข้า และแต่งเป็นบทประพันธ์ประกอบเรื่อง เพื่อช่วยให้การอ่านแตกต่างและคล่องของ หมายเหตุแก่การจำจำสำหรับเด็ก ๆ

5.4 จินดามณีเล่ม 2

หนังสือแบบเรียนจินดามณีเล่ม 2 นี้ กรมหลวงวงศารชธรรมนิท ประพันธ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 (เมื่อปีรากເອກສກ พ.ศ. 2392) โดยเลียนแบบอย่างจากจินดามณีสมัยสมเด็จพระ Narai หากแต่มีการแก้ไขปรับปรุงให้กระหึมและเข้าใจง่ายขึ้น และให้ชื่อว่า “จินดามณี” จะนั้นจึงเรียกจินดามณีฉบับเดิมว่าจินดามณีเล่มหนึ่ง หรือประณามจินดามณีเล่ม 1 ในตอนปลายรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงมีพระราชโcorrสและพระราชชิดได้ทรงศึกษาวิทยาการกับกรมหลวงวงศารชธรรมนิท จึงเป็นสาเหตุให้กรมหลวงวงศารชธรรมนิทแต่งจินดามณีเล่ม 2 ขึ้นมา⁽³¹⁾

การที่กรมหลวงวงศารชธรรมนิทประพันธ์จินดามณี เล่ม 2 นี้ ท่านมีความประสงค์เพียงแต่ที่จะเพิ่มเติมเสริมแต่งจินดามณีฉบับเดิมให้ดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้น เป็นการแต่งซ้อนของก่อนหน้าที่มีอยู่แล้ว ท่านจึงเรียงลำดับฉบับของท่านเป็นจินดามณีเล่ม 2 ดังโคลงกล่าวว่า

○ จิ้งริจเรขช้อน	สารศรี น้ำถ้า
เสนอชื่อจินดามณี	ดึงแก้ว
○ บักรพรดิทุกสั่งมี	ประสงค์เสร็จ นึกนา
เติมเล่มสองตรองแล้ว	ถือวันขบวนกลา

เนื้อเรื่องจินดามณีเล่ม 2 ขึ้นต้นด้วยผู้ที่สันตติสุก แล้วแยกถูกตัวอักษร (พยัญชนะ, สร, วรณยุกต์; สะกด) รวมทั้งอักษรกล้า ในแม่ ก. ก้า กง กน กม เกย เกว กด กบ และผู้ที่สันตติสุก แล้ว อ. ก. ก้า กง กน กม เกย เกว กด กบ และอักษรตัวที่มี ห. นำ นำ การผันอักษรในจินดามณีได้ให้ตัวอย่างอย่างมาก ซึ่งเป็นการรวมจินดามณีฉบับสมัยพระนารายณ์และพระเจ้าบรมโกศ (ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในวิเคราะห์แบบเรียนสมัยกรุงศรีอยุธยา)

หนังสือจินดามณีเล่ม 2 นี้ได้ใช้กันต่อมาเรื่อยๆ กับหนังสือแบบเรียนที่ปรากฏอยู่ในสมัยกรุงเทพฯ จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แต่อย่างไรก็ตามหนังสือจินดามณีเล่ม 2 นี้ก็ยังไม่แพร่หลายเท่ากับจินดามณีเล่ม 1 (ฉบับสมัยสมเด็จพระนารายณ์)

⁽³¹⁾ ชนิต อัญโญธี, “บันทึกเรื่องหนังสือจินดามณี” จินดามณี เล่ม 1 – 2. และจินดามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ. (กรุงเทพฯ ศิลปากร出版社, 2512) หน้า 137 – 140.

5.5 แบบเรียนอื่น ๆ : การพัฒนาภาษาไทย

ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าหนังสือแบบเรียน และหนังสืออ่านประกอบนั้นสำนักวัดที่สอนหนังสือมีอิสระในการใช้หนังสือเรียน เพราะการเล่าเรียนในสมัยดังกล่าวไม่มีหลักสูตร “ไม่มีระเบียบกฎหมายที่การสอนหนังสือนั้นเป็นมาตรฐานของพระภิกษุที่รู้หนังสือเท่านั้น มีได้มีสันจັงรวมกันหรือเป็นหน้าที่ ส่วนเด็ก ๆ ที่จะเรียนหนังสือนั้นก็อยู่ที่ใจสมควร กล่าวคือครอตากเรียนหนังสือก็ไปฝึกตัวเป็นลูกศิษย์วัดหรือบวชเป็นสามเณร พระครูท่านว่างเมื่อไรท่านก็สอนหนังสือให้ ส่วนผู้ที่มีนานาภัณฑ์อาจะเรียนรู้ได้มาก ส่วนเด็กที่ไม่ใส่ใจก็เลิกกՃวนครัน หนังสือเรื่องภาษาไทยสุริยา ก็เป็นหนังสือเล่มหนึ่งที่มีอิทธิพลในสมัยหลัง (ร.5)

สุนทรภู่ เป็นผู้ประพันธ์ภาษาไทยสุริยาขึ้นมา เพื่อใช้สอนเจ้านายที่มาฝึกตัวเป็นลูกศิษย์ศึกษาเล่าเรียน สมัยที่บวชอยู่วัดเพชรบุรี ภาษาไทยสุริยาถึงแม้ว่าจะมีเนื้อร้องเป็นนิทานกิตาม แต่ศึกษาดูรูปแบบแล้วเชื่อว่า สุนทรภู่แต่งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะใช้เป็นหนังสือแบบเรียนสำหรับลูกศิษย์ กล่าวคือท่านพยายามหาถ้อยคำผูกเป็นเรื่องตามลำดับ การแจกลูกตามแม่สะกด ตั้งแต่แม่ ก.กา กง กน.....จนถึงแม่เกย ซึ่งแสดงให้เห็นความเป็นอัจฉริยะทางภาษาที่กลอนของท่านอย่างยิ่ง ขณะนี้ในการสอนหนังสือของท่านอาจจะไม่ใช่หนังสือ จินดานณ์ได้ นั่นคือท่านก็สอน โน้ม ก.น. บนกระดานดำ ให้ลูกศิษย์ห่องจำ และสอนการประสมอักษร แม่ ก.กา พอเด็ก ๆ จดจำได้บ้างท่านก็ให้อ่านในหนังสือภาษาไทย เป็นแม่ ๆ ไป เพราะเรื่องภาษาไทยนั้นใช้ถ้อยคำง่าย ๆ แต่ในขณะเดียวกันก็ให้ความเพลิดเพลิน แก่เด็ก และเป็นคติธรรมสอนใจ โดยเฉพาะแนวคิดในการวิพากษ์สังคมในสมัยนั้นตามทัศนะของสุนทรภู่ แต่ท่านสมนุติว่าเป็นเมืองสาวดี ซึ่งให้เห็นว่าเมืองบ้านเมืองไม่มีระเบียบประชาชน ไม่มีศีลธรรม เทพเจ้าจึงไม่คุ้มครองบ้านเมืองปล่อยให้ผีปีบันดาลให้เมืองล่มงมได้ พระไทยสุริยา ต้องระหะเร่อร้อนไปตามยถากรรม ซึ่งเป็นคติเตือนใจเด็กให้ประพฤติดีประพฤติชอบ

หนังสือภาษาไทยสุริยาคงจะแพร่หลายอย่างมากในสมัย ร.4 – ร.5 จนปรากฏว่า ได้มีอิทธิพลเหนือกว่าอยุคหลัง นั่นคือพระยาศรีสุนทรโวหาร (นาย อาจารย์กูร) ได้นำเอาภาษาไทยสุริยาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของมูลนบทบรรพกิจ (แบบเล่าเรียนหลวง) ซึ่งสามารถใช้เป็นแบบฟึกหัดอ่านในการแจกแม่สะกดได้อย่างดี และได้เนื้อหาสนุกสนานเพลิดเพลินแก่เด็ก ๆ อีกด้วย

6. วิธีศึกษาเล่าเรียนตามระบบจารีต

ตามที่ได้อภิปรายมาแต่ต้นจะเห็นได้ว่าการศึกษาของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยกรุงเทพฯ ตอนต้น (รัชสมัยรัชกาลที่ 4) นับระยะเวลากว่า 600 ปีนั้น การจัดการศึกษาของไทย

มีได้ก้าวหน้าพัฒนาท่าที่ควร นั่นคือสมัยกรุงสุโขทัยก่อนบุตรกุลชีดากิใช้วัดเป็นสถานที่เล่าเรียนตามใจสมัคร ไม่มีหลักสูตร ไม่มีการสอบป่าว ไม่มีประกาศนียบัตรรองรับความรู้ วิธีการศึกษาลักษณะเช่นนี้ ยังใช้มาจนกระทั่งถึงสมัยกรุงเทพฯ ตอนต้น (รัชกาลที่ 4) เรายังเรียกวิธีการศึกษารูปแบบนี้ว่า “การศึกษาระบบราหริต” การศึกษาระบบราหริตนี้จะเล่าเรียนกับเฉพาะผู้ใดรู้เท่านั้น กล่าวคือผู้ใดรู้สัมภาระจะเล่าเรียนกับแสวงหาครูอาจารย์ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นพระภิกษุตามวัด แล้วฝ่ากตัวเป็นลูกศิษย์ดัดหรือไม่ก็ขอรรพชาเป็นสามเณร และศึกษาอักษรสมัยโบราณก่อไว้จะอ่านออกเขียนได้ จากนั้นอาจจะศึกษาวิชาช่าง เช่นช่างไม้ ช่างหล่อ หมอยาแผนโนบราณ หรือเรียนเลขวิชาคำนวณซึ่งสูง หวังเพื่อจะใช้ในการคำนวณตามหลักวิชาให้ราศตร์ ฯลฯ ส่วนบางคนอาจจะศึกษาภาษาบาลี เพื่อเป็นการสืบสาน และศึกษาพระไตรปิฎก ถ้าเป็นบุตรหลานบุนนาค อาจจะมีโอกาสเข้าศึกษาในสำนักราชบัณฑิตก็ได้ แต่วิธีการศึกษาก็เป็นลักษณะเดียวกันคือ เป็นการศึกษาระบบราหริตนั่นเอง แหล่งที่ให้การศึกษาทางด้านอักษรสมัย หรืออักษรที่นั้นจึงอยู่ในวง แล้วด้วยตัวแต่พระบรมมหาราชวงศ์ วังเจ้านาย บ้านบุนนาคซึ่งสูง ส่วนวัดที่จะสอนหนังสือได้มักจะเป็นวัดในเขตชุมชนที่มีคนหนาแน่นและมีพระภิกษุที่มีความรู้ทางหนังสือไปประจำอยู่⁽³²⁾

6.1 การศึกษาชั้นต้นเพื่ออ่านออกเขียนได้

วิธีการศึกษาอักษรที่นี่นั้น สำหรับเจ้านายและบุตรผู้มี地位ก่อนการเรียนในชั้นต้นเริ่มตั้งแต่อายุ 3–7 ขวบ⁽³³⁾ เรียนกันในเขตพระราชฐานชั้นในตามตำแหน่งที่ประทับของเจ้านาย สถาพรฝ่ายใน เป็นการเรียนร่วมกันทั้งเด็กชายเด็กหญิง⁽³⁴⁾ ครูผู้สอนมีทั้งครูชายและครูหญิง ครูชายเป็นข้าราชการในกรมพระอาลักษณ์ ครูหญิงเป็นข้าราชสำนักฝ่ายในที่สังกัดเจ้านายองค์นั้น (องค์ที่เป็นเจ้าของตำแหน่ง) ส่วนบุตรหลานชาวบ้านทั่วไปกว่าจะได้เรียนอักษรที่ได้ต่อเมื่ออายุระหว่าง 8 ปี เพราะเป็นวัยที่สามารถนำไปฝึกพระภิกษุตามวัดเพื่อเป็นศิษย์ หรือบรรพชาเป็นสามเณร หรือมีฉะนั้นก็ไป–กลับ ในการศึกษาเล่าเรียนชั้นต้นนั้นเป็นการเรียนภาษาไทยที่เรียกว่า “เรียน ก ข โนม”⁽³⁵⁾ (หรือ โนม ก ข) เป็นการฝึกหัดอ่านและเขียน สาร พยัญชนะ แยกแม่ตัวสะกด ไม่มีหนังสือเรียน ครุต้องสอนแบบต่อหนังสือด้วยการคัดลอกแม่แบบตัวอักษรให้นักเรียนท่องจำตัวให้แม่นยำ ในเวลาเดียวกันก็เริ่มหัดเรียนตัวเลข วิธีการแต่งคำประพันธ์ทั้ง

(32) เสนาธิการศึกษา, “การนับถือศาสนาของคนไทย” ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย.

(คลังวิทยา, 2506) หน้า 446–447.

(33) สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ความทรงจำ. (ศิลป์ป่าบรรณาการ, 2514) หน้า 11.

(34) เรื่องเดียวกัน หน้า 9.

(35) พระยาปริญติธรรมราดา, ในรายศึกษาและวิธีการสอนหนังสือ (โรงพิมพ์การช่างวุฒิศึกษา, 2502) หน้า 13.

ໂຄລົງໄທໂຄລົງລາວ ເປັນກູ້ເກີດທີ່ການໄສ້ພາຍໃຫຍ້ທີ່ຍັງອາຍຸຫລັກພາຍານາລື່ອຢູ່ນາກ ຮວມທັງສັບທິ່ງ
ຫລາຍຄໍາທີ່ຄົງຮູ່ປັບປຸງນາລື່ໄວ້ ດັນທີ່ສຶກຂາໜັງສື່ອຈິນດາມຄົ່ນ ຕ້ອງເຮັດວຽກພາຍານາລື່ປະກອບດ້ວຍ
ຈິງທີ່ໃຫ້ມີການແຕ່ງ ຈິນດາມຄົ່ນເລີ່ມ 2 ໂດຍກຽມຫລວງສາທ້າລາສະນິທິ ເປັນການອືບາຍຫລັກເກີດທີ່
ພາຍາໄທຢາມແບນຈິນດາມຄົ່ນເລີ່ມ 1⁽³⁶⁾ (ຈົບປະໄຫວາສົບດີ) ແຕ່ທີ່ໃຫ້ຈ່າຍລົງ

ອນ໌ໃນການເຮັດວຽກພາຍາໄທຢາມແບນຈິນດາມຄົ່ນເດັກເຮັດຈະໄດ້ຮັບການສອນວິຊາຄຳນວັນຄວນຄູ່
ໄປດ້ວຍ ໂດຍແນ່ງສອນສັບກັນພາຍາໄທເປັນຫຼຸງ ປະເທດ ເປັນການຝຶກຝັນນວກລົນ ແລະທ່ອງສູຕຣຸຄູນ
ແບນໄບຮາມ ເພື່ອໃຫ້ຮູ່ຫລັກໃນການເຮັດວຽກພາຍາໄທ ແລະຫາວິນຫັ້ນຕ່ອງໄປ ແຕ່ກົງຈະເຮັດໄດ້ເພັະບາງຄົນ
ເທົ່ານັ້ນ ສ່ວນໃໝ່ຄູ່ຄຸມກະສອນນວກລົນຈົນມີຄວາມໜ້າໝູ ກວ່າຈະຕ່ອງເຮັດວຽກພາຍາໄທນັ້ນເດັກເຮັດ
ນາງສ່ວນກີ່ອກໄປປະກອບອາຈີ່ພແລ້ວ ລ້ວ້ອໄມ່ກີ່ໄປສັນໃຈເຮັດວຽກຫ່າງ ລ້ວ້ອເຮັດວຽກເວທິນຕົກຄາ
ຫ້ວ້ອເລີ່ມແຮ່ແປຣາຕຸ ການເຮັດວຽກສາມາດອ່ານອົກເຈີ່ຍນີ້ໄດ້ນີ້ກີ່ອັກນ້າວ່າມີຄວາມຮູ້ມາກແດ້ວິນສົມຍູ
ອົດຕື່ ອະນັນດໍາເປັນຜູ້ແຮງທີ່ສຶກຂາຕ່ອງໄປນັ້ນ ມັກຈະເລືອກຫາສ່ານັກເຮັດວຽກເພະຕາມຄວາມສົງລອງຕົນ
(ຕາມປົກຕິນັ້ນສ່ານັກເຮັດວຽກໃນຮະດັບສູນໜ້າຍາກມາກ) ຕ່ອງໄປ

6.2 ການສຶກຂາຫັ້ນສູງໃນສາຍພາຍານາລື່ແລະພະຮຽນ

ກຸລຸນຸຕຸຣ໌ທີ່ມີຄວາມໄຟ້ວິນພະຮຽນຄົມກົງໆ ມັກຈະບຽບພາຍາເປັນສາມແຄຣແລະສຶກຂາພາຍານາລື່
(ຫ້ວ້ອເຮັດວຽກຍ່າງໜຶ່ງວ່າ ພາຍານຄົງ) ທີ່ເຮັດວຽກ “ນັບຊີ້ເຮັດ” ຈຶ່ງເປັນການສ້າງກຸ່ສຸລືໃຫ້ແກ່ຄຣອນກວ້າ
ແລະນຸ່ມຄົມທີ່ເກີ່ຍວ່າຂອງໃນພີທີ່ນີ້ຍ່າງມາກ⁽³⁷⁾ (ເຊື້ອກັນວ່າການນັບຊີ້ເຮັດແກ່ນບຸນຍຸຄູນນິດາ
ມາຮາດແລະວານີສົງສົຈາກການນັບຊີ້ເຮັດທີ່ຈະສຶກຂາເລີ່ມເຮັດວຽກພາຍານາລື່ ເພື່ອຮັກຍາແລະສັນຫອດ
ຫລັກຮຽນຂອງພຸຖົສາສານາ ເພະການສຶກຂາກູ້ເກີດທີ່ນາລື່ໄວ້ຢາກຄົ່ນ ອັກຂວິ້ວິ່ຈຸ່ກູ້ຫລັກເກີດທີ່ ຈົນ
ສາມາດອ່ານແລະແປລຄົມກົງໆພະຮຽນພຸຖົສາສານາທີ່ເຂົ້າໃຈຕ້ອງວິຊາອົກຍາຮອມ (ພາຍານາລື່) ໄດ້ ໃນການນັ້ນ
ນັກເຮັດວຽກຈະຕ້ອງໃຊ້ເວລາໄມ່ນ້ອຍໃນການສຶກຂາ ທ່ອງຈຳ ຈົນສາມາດທີ່ຈະເຂົ້າໃຈວຽກພຸຖົສາສານາ
ຫ້ວ້ອເອົານວຽກພຸຖົສາສານາໄດ້ ເຊັ່ນ ມາຫາຕີ (ພະໜາເວສັນດຽບຊາດກ) ວຽກພຸຖົສາສານາປະເທດ
ຊາດກອ່ນໆ ອີກປະການຫົ່ວ່າການສຶກຂາທາງດ້ານພາຍານາລື່ນີ້ເປັນການເຂົ້າໃຈພະຮຽນ ແລະສາມາດນຳ
ມາເພີຍແພວ່ເລັດສູ່ອຸນາສກອຸນາສົກັນ (ເກະໂນ້ນ) ໄດ້ ການສຶກຂາສາຍພາຍານາລື່ນີ້ໄມ່ເພີຍແຕ່ມຸ່ງທີ່ຈະ
ຝຶກອນມີໄປສູ່ພະເດົານຸ່ເດຣແຕ່ອຍ່າງເດືອນໄມ່ ແຕ່ຍັງເປັນກຸ່ມູແລະສົກ່ານູໃນການເລື້ອນຮູ້ນະທາງສັງຄົມ
ເນື່ອໄດ້ລາສົກຂາບທ (ສົກ) ອອກໄປອັດຕ້ວຍ ນັ້ນຄ້ອຍຈະຄວາມຕັ້ງເຂົ້າຮັບຮາກເປັນມູລນາຢູ່ໄດ້ ເພະ
ໃນສົມຍາຮາທີ່ປີໄຕຢັນນັ້ນການເລື້ອນຮູ້ນະທາງສັງຄົມຈາກຫຼັກສົດຕົວລ່າງ (ຄື້ອໄພ່) ຂຶ້ນສູ່ຮັບດັບບັນ

(36) ສາສົຕາຈາກຍົງ ເບີຍຈົງວຽກ ສູນທຽກຖຸ, ເຊື່ອງເດີມ ມັນຕົມ 25

(37) ເສົ່ງເກີດໂຄສະນາ, ເຊື່ອງເດີມ. ມັນຕົມ 431.

นั้นทำได้ยากมาก การศึกษาอักษรวิธีภาษาไทยและภาษาบาลีนี้เป็นเสมือนกุญแจไขประตูเข้าสู่ระบบราชการ เป็นโอกาสให้สามัญชน (ไพร) ยกระดับฐานะของตนเองได้ ด้วยการบวชเรียนอักษรวิธีในสมณเพศ เดวิด เก วัยอาจ ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการเลื่อนฐานะทางชนชั้นของกลุ่มสามัญชน (ไพร) โดยผ่านการบวชพราव่า “ตามศักดินาوخการนาทหารหัวเมือง กำหนดฐานะศักดินาของพระ สามเณรที่รู้ธรรมให้สูงกว่าไม่รู้ธรรม และมีการสอบปริยัติธรรมสำหรับพระสงฆ์มาตั้งแต่สมัยอยุธยา ระบบสอบนี้เป็นการดึงดูดพระสงฆ์สามเณรเข้ามารับศึกษาในสำนักพระราช侃ะที่มีคู่ในพระบรมราชูปถัมภ์..”⁽³⁸⁾ ซึ่งสำนักพระราช侃ะในพระบรมราชูปถัมภ์นี้เป็นแหล่งรวมศูนย์ความรู้ และศูนย์สอนปล่องสองหนึ่ง อีกประการหนึ่งเป็นการฝึกลัทธิ

(38) เดวิด เก วัยอาจ, “กណะสงฆ์เป็นเครื่องยกฐานะในทางสังคมไทยโบราณ”, วารสารศิลป์การ, ฉบับวันที่ 1 พฤษภาคม 2509 หน้า 42.

กับสถาบันทางการเมืองส่วนกลาง สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเจ้านายระดับสูง ที่มีการมี พอกจากน้ำเงินเข้ารับราชการได้ โดยเฉพาะผู้ที่มีความรู้ทางด้านโทรศัพท์ อายุรศาสตร์ ธรรมศาสตร์ และรัฐภาษาไทยลือชื่อย่างดี พากน์สามารถที่จะเข้ารับราชการในกรมโภช กรมหม้อ กรมพระอาทิตย์ กรมธรรม์ การสังฆาริ และการราชบัณฑิต เป็นต้น⁽³⁹⁾ ขณะนี้การศึกษาระดับสูงในสาขา ภาษาและวรรณกรรม ไม่เพียงแต่ที่จะมุ่งสู่สายการสืบคานะเป็นพระเดราณตรอย่างเดียว อาจจะเปลี่ยนแนวโน้มเป็นการเลื่อนฐานะทางสังคม คือเข้ารับราชการมีศักดินาสูงกว่าสามัญชนได้อีกด้วย

6.3 การศึกษาชั้นสูงในสายเข้ารับราชการ

ในการศึกษาชั้นสูงเพื่อเข้ารับราชการนั้นจะถูกจำกัดอยู่ในกลุ่มที่มีเชื้อสายขุนนาง หรือพระบรมวงศานุวงศ์เท่านั้น ถ้าเป็นสามัญชน (ไพร) การจะถวายตัวเข้ารับราชการกระทำได้โดยยาก เพราะต้องมีเจ้านายอุปการะและนำตัวเข้าเฝ้าฯเพื่อเข้ารับราชการ หรือไม่ก็ต้องนาช เรียนจนมีความรู้ความสามารถถึงขั้นดังกล่าวไว้แล้วในข้อ 6.2 ขณะนี้การศึกษาชั้นสูงเพื่อเข้ารับราชการจึงนิยมอยู่เฉพาะในกลุ่มบุตรหลานขุนนาง และเจ้าขุนมูลนุช แต่กรณ์นี้ก็ตามบุตรหลาน ขุนนางจำเป็นจะต้องเรียนอักษรร่วม หรืออักษรสมัยจนสามารถอ่านออกเสียงได้แล้วอย่างดี ก็จะได้รับเข้าฝึกหัดเรียนรู้หลักการบริหารราชการแผ่นดิน และส่วนมากก็จะฝึกหัดเป็นเสเมียน และช่วยราชการในสังกัดกรมกองของบิดา ในขณะเดียวกันก็ศึกษาศิลปศาสตร์ในสาขาที่บิดามีความชำนาญ เช่น โทรศัพท์ อายุรศาสตร์ ตำรายาสมุนไพร รวมทั้งอักษรศาสตร์ชั้นสูง เป็นต้น แต่ถ้าเป็นเชื้อพระวงศ์ หรือ เจ้านายชั้นสูง ในชั้นเจ้าฟ้า พระโอรส และบุตรขุนนางตระกูลที่มีอำนาจจะระดับเสนอได้ กลุ่มบุตรกลุ่มนี้มักจะมีโอกาสได้ศึกษาศิลปศาสตร์อันเป็นวิทยาการที่ได้รับถ่ายทอดในกลุ่มผู้ปกครองระดับสูง เช่น หลักการปกครองแบบเจริญ หลักการทหาร ตำราพิชัยสงคราม ฝึกหัดขับ หรือขับห้ามแม่ การใช้อาวุธ และฝึกหัดทหาร⁽⁴⁰⁾ การฝึกฝนวิชาสำหรับ ทหารการนั้นก็จะอยู่ในช่วงอายุก่อนอุปสมบทและศึกษาต่อในระหว่างที่อยู่ในสมณเพศ โดยจะอุปสมบทอยู่ในสำนักที่มีเจ้านายชั้นสูงที่มีความรู้ความสามารถที่จะสอนศิลปศาสตร์ให้ได้ หรือมีครุฑ์สามารถสอนวิชาการชั้นสูงสำหรับเจ้านายเชื้อพระวงศ์ได้ สมณจะเป็นครุฑ์จะเป็นเจ้านายที่มีความรู้สูงสามารถถ่ายทอดวิชาการชั้นสูงได้⁽⁴¹⁾ เช่น พระธรรมศาสตร์ ตำราใช้สังคม

(39) เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

(40) สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภawan, เรื่องเดิม หน้า 39.

(41) สรุปจาก วารุณี โภสถารเมธี, การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411–2475. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสาขประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524) หน้า 18–19.

ให้รามาสตร์ รวมทั้งอักษรศาสตร์ชั้นสูง นับว่าเป็นวิทยาการแบบเก่าของสังคมไทย และใช้ศึกษาภันในกลุ่มเจ้านาย

จะเห็นได้ว่าการศึกษาชั้นสูงสายที่เข้ารับราชการนั้นสามัญชน (ไพร) จะไม่มีโอกาสได้ศึกษาเลย เพราะเป็นศิลปศาสตร์ที่จำกัดเฉพาะกลุ่มนัชั้นสูง อีกประการหนึ่งการแสวงหาครุหรือสมณะที่มีความรอบรู้ในศิลปศาสตร์สายนี้ได้น้อยมากในสำนักวัดทั่ว ๆ ไป นอกจากพระอาจารย์ที่เจ้านายอุปถัมภ์ หรือพระมหาจัตุริย์สร้างถาวร ซึ่งชาวบ้านทั่วไปก็มีได้มีโอกาสบำเพ็ญกุศลในวัดตั้งกล่าว

6.4 การศึกษาสายวิชาชีพ

การศึกษาสาขาวิชาชีฟในสังคมไทยสมัยอดีตนั้น เป็นการฝึกหัดสืบทอดตามตรรกะ หรือ
ครอบครัว ไม่มีการสอนเป็นโรงเรียนอาชีวะเหมือนในปัจจุบัน จนนับพ่อแม่เป็นเกษตรกรบุตรธิดา
ก็ได้รับการถ่ายทอดวิชาชีพต่อมา นักงานนี้อาจจะเป็นช่างผลิตเครื่องมือใช้ในอาชีพก่อสร้าง
ของหมู่บ้าน เช่น ตีมีด ขอน เสียม ช่างไม้หรือเล็บปิ้งใหญ่ ทอผ้า ซึ่งรวมแล้วเป็นอาชีพในครัวเรือน
ขณะนี้การศึกษาทางวิชาชีฟโดยทั่วไปก็เป็นการถ่ายทอดความรู้ภายนอกในครอบครัวนั่นเอง มีจุดมุ่งหมาย
เพียงการประกอบอาชีพเพื่อดำรงชีวิตเท่านั้น ซึ่งเป็นการฝึกฝนให้มีความสามารถในการประกอบ
อาชีพพื้นฐาน แต่ถ้าต้องการฝึกฝนอาชีพเฉพาะทาง ที่ต้องอาศัยความสามารถพิเศษ เช่น ช่าง
ฝีมือต่างๆ นั่น ถูกบุตรอาจจะแสวงหาที่ฝึกฝน ฝึกหัดจากช่างฝีมืออาชีพ เป็นการฝึกฝนแรงงาน
ฝีมือ สถานที่พอย่างมีโอกาสฝึกฝนแรงงานช่างฝีมือได้นั้นก็ได้แก่ วัดนั่นเอง (เด็กบางพระาราม
ที่มีสมณะเป็นช่างฝีมือ) ตามปกติพระสงฆ์ในยามว่างจากการศึกษาพระธรรมและไม่ได้ศึกษา
อักษรวิชี ก็มักจะฝึกหัดงานช่างฝีมือ สร้างสรรค์งานศิลปะที่อุทศให้แก่พระศาสนा ส่วนพระ-
มหากรรชติรย์เองก็มีหน่วยงานที่เป็นแหล่งรวมผลิต และเกณฑ์แรงงานช่างฝีมือของรัฐ คือ
กรมช่างสินหมู่⁽⁴²⁾ คณในกรมนี้ต้องทำงานให้แก่รัฐ เป็นช่างฝีมือสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ
เช่นพระบรมมหาราชวัง พระอารามหลวง ช่างสินหมู่ได้แก่ ช่างเขียน ช่างแกะ ช่างสลัก ช่างกลึง
ช่างปืน ช่างหุน ช่างวาด ช่างบุ และช่างปูน ในสมัยกรุงเทพฯ ตอนต้นรัฐชาติแคนอนแรงงานฝีมือมาก
เนื่องจากมีการก่อสร้างเพื่อขยายเมืองอย่างมากจนรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ต้องทรงประกาศให้
หาแรงงานฝีมือภายนอกหมู่พระภิกษุสงฆ์ที่มีความรู้เชิงช่างฝีมือ โปรดเกล้าฯ ให้ลาสิกขาบท
มารับราชการในกรมช่างสินหมู่⁽⁴³⁾ แสดงให้เห็นว่าแรงงานช่างฝีมือนั้นฝึกหัดกันน้อยมาก และ

(42) เรื่องเดียวกัน หน้า 32

(43) เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน โดยอ้างถึง ประชุมประกาศรัฐบาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2411 หน้า 53.

ไม่ค่อยจะมีสถานที่ฝึกหัด ฉะนั้นการแก้ปัญหาขาดแคลนแรงงานฝีมือจึงเรียกເອຈາກພະກິບມຸດ
ดังกล่าวข้างต้น

อีกประการหนึ่งชาวไทยไม่ค่อยจะนิยมฝึกฝนช่างฝีมือมากนัก และไม่นิยมแสดงตน
ว่าเป็นช่างฝีมือ ซึ่งลากูบเบร์ (หมวดสอนศ่างานคริสต์ ที่เข้ามาสมัยพระนารายณ์) เคยตั้งข้อสังเกตว่า
“..ไม่มีครุภัลจจะแสดงตนว่าเด่นในศีลปะใด ๆ เพราะเกรงว่าจะถูกบังคับให้ทำงาน ซึ่งมิใช่ทำงาน
ให้รัฐบาลเพียงแต่หักเดือนตามกฎหมายเท่านั้น (ในสมัยอยุธยา พวກไพร์ต้องเข้ารับใช้ทำงาน
ให้แก่รัฐบาล หรือเจ้านายเดือนหนึ่ง ออกมาอยู่บ้านเดือนหนึ่งที่เรียกว่าเข้าเดือน ออกเดือน)
แต่ยังต้องทำงานไปตลอดเวลาโดยไม่ได้รับค่าจ้างด้วย”⁽⁴⁴⁾ พวກไพร์ที่ถูกเกณฑ์มา จึงไม่ค่อย
จะนิยมฝึกฝนช่างฝีมือ หรือช่างบ้านสามัญจึงไม่อยากที่จะฝึกฝนศีลปกรรมช่างฝีมือมากนัก เนื่องจาก
สาเหตุดังกล่าวข้างต้น นอกจากนี้แล้วยังเป็นที่น่าสังเกตว่าข้าราชการในกรมช่างสินหมู่ไม่ได้มี
ตำแหน่งศักดินาที่สูงมาก แสดงให้เห็นว่าเป็นกรมที่ไม่มีอำนาจมากนัก⁽⁴⁵⁾ ดังนั้นการดำรงอยู่
ในฐานะแรงงานฝีมือในระบบราชการที่ไม่มีค่าตอบแทนเพียงพอ จึงไม่อาจเป็นแรงจูงใจให้เกิด
การสร้างสรรค์แรงงานฝีมือจำนวนมากในสังคมไทยได้ อย่างไรก็ตามยังมีช่างฝีมือแรงงานอิสระ
ที่ทำงานอุทิศเพื่อศาสนา และเพื่อหลักหนี้ให้พ้นจากการบังคับ หรือถูกเกณฑ์แรงงานจาก
เจ้านายซึ่งบางส่วนเป็นพระภิกษุ ผลิตผลงานทางศีลปะอุทิศให้แก่ศาสนา

ในเรื่องการศึกษาระบบราเวตันนี้แสดงให้เห็นว่าประชาชนชาวไทยไม่นิยมที่จะศึกษาใน
ระดับสูง เพราะไม่เห็นความสำคัญว่าจะต้องเรียนไปเพื่อประโยชน์อะไร นอกจากบุตรหลาน
บุนนาคเท่านั้นที่มีโอกาสสรับราชการตำแหน่งศักดินาสูงๆ ครั้นจะมีศึกษาฝึกฝนช่างฝีมือก็เกรงว่า
จะถูกเกณฑ์แรงงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างค่าตอบแทน และสำนักที่จะฝึกฝนช่างฝีมือแรงงานก็มักจะ
อยู่ในส่วนกลาง ส่วนบุตรสามัญชนที่ต้องการจะศึกษาศีลปศาสตร์ในชั้นสูง ก็ต้องศึกษาสาย
ภาษาบาลี และพระธรรม จึงจะมีคุณประโยชน์สำหรับตนเอง ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าการศึกษา
ระบบราเวตของไทยจึงเจริญอย่างเชื่องช้าและมีผู้สนใจศึกษา กันจำนวนน้อย

7. การพัฒนาเข้าสู่ระบบโรงเรียนสมัย ร. 5

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปูจญาณมหามงคลฯ รัชกาลที่ 5 ขึ้นครองราชย์ตั้งแต่ พ.ศ. 2411
เป็นต้นมา สภากาชาดไทยต้องด้านที่ขาดแคลนขาดแคลนที่ขาดแคลนต่อไปได้เข้ามาแทรกแซงกิจกรรมภายใน และมีท่าที
ที่รุกรานมาสู่ประเทศไทย เป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องพัฒนาระบบการเมืองการปกครองประเทศ
ให้ทันต่อเหตุการณ์ ประกอบกับโลกทัศน์ของชนชั้นนำรุ่นใหม่ได้ยอมรับความก้าวหน้าทางด้าน

(44) เรื่องเดียวกัน หน้า 33.

(45) เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน โดยอ้างถึง ควรชิช เวลส์, การเมืองการปกครองไทยสมัยโบราณ. หน้า 237–238.

วิทยาการตะวันตกที่ชาวตะวันตกนำเข้ามาเผยแพร่ แรงกดดันเหล่านี้เป็นตัวเร่งให้มีการพัฒนาประเทศให้เข้าสู่สมัยใหม่ hơn มีการปฏิรูปการปกครองหัวเมือง เพื่อให้อำนาจของราชธานีกระจายไปถึงหัวเมืองในภูมิภาคต่าง ๆ⁽⁴⁶⁾ มีการยกเลิกระบบเนื้อที่ของสังคมที่อ้าหลัง เช่น เลิกระบบนาส เลิกการตัดสินคดีความแบบโบราณ นอกจากนี้ยังมีการปรับปรุงรัฐราชการญูโกก เช่น สร้างทางรถไฟ การไปประจำตัว การไฟฟ้า ฯลฯ และในขณะเดียวกันทางด้านการศึกษาได้มีการปรับปรุงรูปแบบให้เป็นระบบโรงเรียนมากขึ้น ซึ่งเป็นแนวคิดที่พระองค์เองได้รับมาจากตะวันตกทั้งทางตรงและทางอ้อม ฉะนั้นจึงปรากฏว่าในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการปรับปรุงทางด้านการศึกษาอย่างหลายประการ คือ

พ.ศ. 2414 “ได้จัดตั้งโรงเรียนในพระบรมมหาราชวัง มีพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย) เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งหัวหลวงสรปะเสริฐ ปลัดกรมอาลักษณ์ เป็นอาจารย์ใหญ่คนแรก ในครั้งนี้ มีผลต่อแบบเรียนก็คือได้มีแบบเรียนเด่าเรียนหลวง (มูลนบทบรรพกิจ) มาใช้ในการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังเพิ่มวิทยาการสาขาต่าง ๆ อีกเป็นระบบอีกด้วย สถานที่เรียนเปลี่ยนแปลงคือ เป็นโรงเรียน และมีชั้นเรียนเป็นครุ (ไม่ใช่พระภิกษุ) วิชาที่สอนได้แก่ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ วิชาเลขคณิตและวิชาอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยมกับสอนในโรงเรียนวัดแบบโบราณ เป็นการเริ่มต้นระบบโรงเรียนของไทยครั้งแรก

พ.ศ. 2418 มีพระบรมราชโองการประกาศให้วัดใช้แบบเรียนหลวงและสอนวิชาเลข ทุกอาราม

พ.ศ. 2427 มีการสอบไอลหังสือไทย เป็นการทดสอบความรู้นักเรียนว่ามีความรู้เข้ามาตรฐานเพียงใด โดยใช้แบบเด่าเรียนหลวงทั้ง 6 เล่ม (มูลนบทบรรพกิจ วานนิตนิกร อักษรประโยค สังโถกพิธาน ไวยพจน์พิจารณ์ และพิศาลการนรต.) เป็นหลักในการทดสอบความรู้นักเรียน ครสอบได้ จะได้รับพระราชทานประกาศนียบัตร และทรงตั้งข้าหลวงตัดสินการสอบไอลหังสือไทย ดังนี้

1. พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ (กรมพระสมมติอุมราพันธุ์)
2. พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าดิศวรรฤทธิ์ (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ)
3. พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าศรีเสาวภาค
4. พระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค)

(46) ก่อนปฏิรูปการปกครองหัวเมืองนั้น เมืองที่อยู่ห่างไกลในภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคใต้ จะมีฐานะเป็นเมืองประทุมราชน ปกครองกันเองและส่งส่วยต่อราชธานี ใน การปฏิรูปครั้งนี้ได้ส่งข้าหลวงจากส่วนกลางไปกำกับการปกครองร่วมกับเจ้าเมืองเดิมและมีการแก้ไขการปกครองห้องลินเหล่านั้นให้มีลักษณะใกล้เคียงกับการปกครองหัวเมืองชั้นในและหัวเมืองชั้นนอก

5. พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อม ออาจารย์กูร)

พ.ศ. 2427 ข่ายโรงเรียนสู่ประชาชน และขยายระบบโรงเรียนสู่ทั่วเมืองด้วย ในส่วนกลาง ได้ปรับปรุงโรงเรียนตำแหน่งนักสวนกุหลาบให้บุตรหลานข้าราชการและประชาชนได้มีสิทธิในการเล่าเรียนด้วย⁽⁴⁷⁾ โดยมีวัตถุประสงค์ที่ฝึกฝนเป็นเสมอين ข้าราชการ จะนั่งจึงเพิ่มวิชาในประโยคสองอึก กือ คัดลายมือ เสียงตามคำบอก ท่านหนังสือ แต่งจดหมาย แต่งกระทุกความ ย่อความ เลขและบัญชี

พ.ศ. 2430 ตั้งกรมศึกษาธิการ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นเสนาบดีกรมศึกษาธิการ และมีการยกเลิกแบบเด่าเรียนหลวง พ.ศ. 2431 ให้ใช้แบบเรียนเรื่องกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เพราะเห็นว่าแบบเด่าเรียนหลวงนั้นยากเกินไปไม่เหมาะสมกับเด็กเล็ก ๆ และได้ยกกรมศึกษาธิการเป็นกระทรวงเมื่อ พ.ศ. 2435 พร้อมกับได้เปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงธรรมการ

พ.ศ. 2438 ได้มีการประกาศใช้หลักสูตรเป็นลายลักษณ์อักษร ตามหลักสูตรนี้ได้ขัดแย้ง การศึกษาออกเป็น 3 ระดับ กือ

1. ประโยค 1 มี 3 ชั้น เป็นการศึกษาตอนต้น
2. ประโยค 2 มี 3 ชั้น เป็นการศึกษาตอนกลาง
3. ประโยค 3 มี 4 ชั้น เป็นการศึกษาตอนปลาย

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการศึกษาอย่างมาก เพราะมีจุดประสงค์ที่จะให้การศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป ทั้งที่อยู่ในส่วนกลางและหัวเมือง มีการขยายโรงเรียนหลวงมากขึ้น ในระยะเริ่มต้นจัดการศึกษาระบบโรงเรียนนี้ รัฐบาลพยายามปรับปรุงสถาบันศึกษาของวัดที่มีอยู่เดิม และถวายเงินนิตยภัต (เงินเดือน) แก่พระภิกษุที่เป็นครูด้วย นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางด้านแบบเรียนและหลักสูตรนั้นเป็นปัจจัยที่ให้เด็กหันมาศึกษาที่โรงเรียนหลวงมากขึ้น นั่นคือนักเรียนมิได้เรียนแต่วิชาภาษาไทยเหมือนอย่างสมัยก่อน แต่ต้องเรียน เลข หน้าที่พลเมือง-ศีลธรรม วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และอื่น ๆ แต่ละวิชา ก็มีตำราเรียน (แบบเรียน) เนพาวิชาของตนเอง ส่วนแบบเรียนวิชาภาษาไทยก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงแบบเรียนกันหลายครั้งในการศึกษาระดับตอนต้น (ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในตอนวิเคราะห์แบบเรียนสมัย ร.5 ดูรายละเอียดในบทที่ 5)

ส่วนระบบโรงเรียนนั้นจะเห็นได้ชัดว่า ได้มีการจัดสถาบันศึกษาเล่าเรียนอย่างเป็นระบบ ที่เรียกว่าโรงเรียน ถึงแม้ว่าในตอนแรก ๆ นั้นยังอาศัยสถานที่วัดอยู่ก็ตาม แต่การจัดการเรียน

(47) ดร.ชัยอนันต์ สมุ瓜ณ์ช แล้ว สรุติ เจริญวงศ์, เรื่องเดิม, หน้า 46

การสอนนั้นพระภิกขุมีบทบาทน้อยลง คือรูปจำจักรูปซึ่งเป็นมาตรฐานเชิงไปดำเนินกิจการโรงเรียน เพื่อที่จะให้การเรียนการสอนนั้นได้มาตรฐานตามหลักสูตร และมีการให้ประกาศนียบัตรแก่ นักเรียนเมื่อเรียนจบชั้นประถม 1 ก็เริ่มรับราชการได้แล้ว ซึ่งวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งโรงเรียน ในสมัยเริ่มต้นนี้ มุ่งที่จะให้ความรู้เพื่อที่จะอุดมการับราชการ เป็นเสมือนพนักงานของรัฐมากกว่าที่ จะมุ่งให้อุดมไปเพื่อประกอบอาชีพ ฉะนั้นเนื้อหาวิชาการในหลักสูตรจึงมุ่งที่จะฝึกเสริมยินพนักงาน มากกว่าอย่างอื่น ๆ

ครั้นเมื่อรัฐสามารถขยายโรงเรียนได้จำนวนมากพอสมควร ก็มีประกาศพระราชนูญญาติ ประณามศึกษา เมื่อ พ.ศ. 2464 (รัชกาลที่ 6) บังคับให้ประชาชนไทยทุกคนได้เล่าเรียนในโรงเรียน ซึ่งในสมัยดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการได้อัดระบบการศึกษาเป็นระดับประถมศึกษา 4 ชั้น ระดับมัธยม 6 ชั้น ส่วนระดับอุดมศึกษานั้นยังไม่เป็นรูปแบบชัดแจ้งนัก.

② ធម្មានករ នៅពេល ៩៣៣៣ ពេកសម្រាប់បានបញ្ជាក់ថាអាជាពីរក្រឹម ទូទៅបានដើរជាផ្លូវការបិន្ទោះការ
កំណត់ និងការសម្រេចរបៀបនិងការពារ រួមទាំងរុក្សាណកំណត់ថ្មីទាំងអស់ និងការចុះឈាមផ្លូវការ
ពីរក្រឹម និងការនិងការបញ្ចូលទៅការការងារ ដើម្បីបង្កើតរឿងក្នុងប្រកប និងការងារ
និងការការងារមួយចំណែក និងការការងារ និងការការងារ និងការការងារ និងការការងារ និងការការងារ

8. สรุปท้ายบท (สิ่งควรจำ)

- พ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์อักษรไทยปี พ.ศ. 1826
 - สำนักเรียนที่สำคัญสมัยสุโขทัยคือ วัด
 - หนังสือแบบเรียนสมัยกรุงสุโขทัย สันนิษฐานว่ามีใช้บ้างแล้ว แต่เราไม่พบต้นฉบับ
เหลืออยู่ในปัจจุบัน
 - ผู้ที่ไฟไกศึกษาสมัยสุโขทัยจะศึกษาภาษาบาลีต่อจากอ่านออกเขียนได้
 - สมัยกรุงศรีอยุธยา ก็ใช้ตัวอักษรไทยแบบสุโขทัยสมัยพระเจ้าลิไท
 - สมัยกรุงศรีอยุธยาฝรั่งชาติต่าง ๆ เข้ามาค้าขาย และสอนศาสนาคริสต์ พากหมອ
สอนศาสนาคริสต์ได้จัดตั้งโรงเรียน สมเด็จพระนราภิเษกทรงดำเนินการรุ่งเรืองการศึกษา
มากขึ้น โปรดเกล้าฯ ให้พระใหราชบัพติแต่งหนังสือแบบเรียนจินดามณี นับว่าเป็น
แบบเรียนไทยเล่มแรกที่ยังเหลืออยู่ในปัจจุบัน

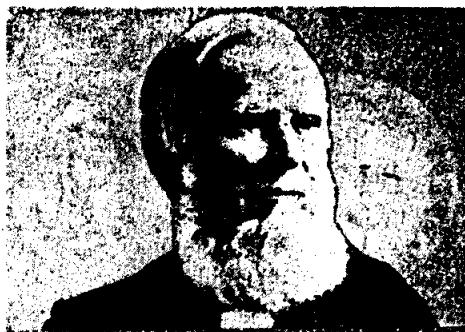
- กรุงที่ทำหน้าที่สอนหนังสือแก่ลูกประชานทั่วไปในสมัยกรุงสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยา ก็อพระภิกษุ
- วัดเป็นสถานศึกษาสำหรับกุลบุตร กุลชิตาไทย ในสมัยอยุธยา
- ในสมัยสมเด็จพระบรมโกศได้มีหนังสือแบบเรียนขึ้นมาอีกเล่มหนึ่ง “ไม่ปรากฏผู้แต่ง ชื่อว่าหนังสืออินดามณี เช่นเดียวกัน ผู้แต่งเรียกว่า “หนังสือกำกับอักษร” ก็อว่าด้วย กฎหมายที่ทางด้านอักษรวิชี
- หนังสือประถม ก.กา เป็นแบบเรียนที่ใช้แพร่หลายอีกเล่มหนึ่งสมัยกรุงเทพฯ ตอนต้น เข้าใจแต่งขึ้นสมัยปลายกรุงศรีอยุธยา
- หนังสือประถม ก.กาหัดอ่าน เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นมาใช้ควบคู่กับหนังสือประถม ก.กา
- โรงเรียนที่เป็นระบบของพากหมօสอนศาสนได้แก่โรงเรียนมิชชั่นของหมօ ชาเมอล อาร์. เฮาส์ ตั้งขึ้นสมัย ร.3 ตอนปลาย ตั้งได้ไม่นานก็หยุดกิจการ
- หมօเฮาส์ ตั้งโรงเรียนมิชชั่น ขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2395 (สมัย ร.4)
- ชาต่างประเทศที่สอนภาษาไทยคนแรกคือ นาง แมททุน
- พ.ศ. 2405 ร.4 “ได้จ้างແນ່ມ່ມ ແອນນາ ເລື້ຍາໂນເວນສ໌ ມາສອນກາຍາອັງກຸນໃນพระ-
บรมมหาราชวัง
- พ.ศ. 2414 (สมัย ร.5) “ได้ตั้งโรงเรียนหลวงในบรมมหาราชวัง นับว่าเป็นโรงเรียน
ที่เป็นระบบครั้งแรกของไทย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ «

บ้านของพ่อค้าที่ไปติดต่องานหลวง เมื่อตี๊เริ่มเป็นพ่อค้า
2407 (เดือนมกราคม 2378 ถึงเดือนมกราคม 23 มิ.ย. 2414)
อายุเมื่อวันเสียชีวิต 37 ปี

นายอเล็กซ์ ณีด รา.ประจักษากล่าวเป็น รามเกด (ม.ส. 2417)

แหน่งมัตตุนต้าริเรงเรยเปี๊ปกลับครั้งแรก (ม.ส. 2395)

กรรณหลวงวรวาธิราชสนิก ต้นราชสกุลวงศ์ “สนิทวงศ์”